

כנסת ישראל

בצד הנהר ומקום החפירה הנ"ל היה במקום הביצין, אז הוי דינו כמי תמציות שלא פסקו^[א].

בתוספתא לא נתפרש השיעור כמה נקרא בצד הנהר לתלות שהמים באים מן הנהר ודינם כמי תמציות שלא פסקו, והיכן מקרי שלא בצד הנהר לתלות שיש לו מקור נובע לבדו והוי מעין, ולפי הגר"א אתי שפיר דתלוי אם הוא במקום הביצין הוי בצד הנהר ואם לא לא, אבל לפי הרמב"ם נסתפקו באחרונים מהו בצד.

בשו"ת עין יצחק^[ב] כתב דבצד היינו בתוך ד' אמות, וכדאשכחן במסכת ע"ז (ג.) דלשון בצד פירושו בתוך ד' אמות. ובשו"ת דברי מלכאל^[ג] דחה דבריו מכמה מקומות בש"ס, וכתב דהכל לפי הענין, כי בדבר קטן לא שייך לומר שהוא בצד אא"כ הוא קרוב ממש תוך ד"א, אבל בדבר גדול שייך לקרוא בצד הדבר ההוא אף שרחוק איזה מרחק^[ד]. ובגידולי טהרה^[ה] הביא מי שאמר דמשערין כמו בנזיקין^[ו] דהכל לפי הקרקע, דבצונמא וכדומה שיעורה בששה טפחים, ואם היא קרקע רפויה שיעורה חמשים אמה, אבל ביותר מזה לא תלינן במי הנהר^[ז].

אבל; שו"ת דברי מלכאל (ת"ד סי' עז, ת"ה סי' קנא); זר זהב (על איסור והיתר שער נח סוף אות ל); מקוה ישראל (סוף ענף ז), ועי' שו"ת אהל משה (סי' כז). וכן יו"ד סי' כ אות יב-יג, וכ"כ בזר זהב (על איסור והיתר שער נח אות ל); מנחת פתים (סעיף מ ד"ה והנה בנידון); מקוה ישראל (סוף ענף ז), ועי' שו"ת מלמד להועיל (יו"ד סי' עא).

וכן ח"ה סי' קנא. וכדן ע"ש שכתב דלכן בנהר גדול מיקרי בצד אף ברחוק יותר מד"א, ולפי"ז עדיין קשה דלא נדע השיעור דתלוי בכל נהר לפי גדלו, ולכן נקט כפי הגר"א. וכן סי' ב.

וכן עי' ב"ב פ"ב וחז"מ סי' קנה סעי' כה. וכן היכא דמוכתא מילתא דבא מהנהר כגון דכשהנהר קטן תקטן גם המקואות, חוששין דמהנהר הוא אף אם אינו בצד הנהר, עי' דברי חיים (פתיחה אות יב).

בשו"ת גנת ורדים (יו"ד כלל ד סימן ג) כתב שהמקום שמתפשט שם הנהר בעת גידולו, אע"פ שבזמן החום אינו מתפשט לשם. החופר מקוה שם חשיב כאילו חפר

תוספתא^[א]. ובאור שמת^[ב] כתב להגיה כל מקוה שאדם טובל בו כו', ולפי"ז יש לומר דדוקא במקוה אין חילוק בין אדם לכלים אבל במעין יש חילוק:

(ה) כל זמן שהגשמים יורדים וההרים בוצצין. באור זורע (סוף הל' מקואות) כתב: וההרים בוצצין פירוש פולטין מים, כדתנן (פסחים עד.) כיצד צולין את הפסח מביא שפוד של רמון כו', ואמר בירושלמי למה של רמון א"ר חייא כל העצים בוצצין משקין ושל רמון אינו בוצץ משקין, ופי' כל העצים בוצצין משקין, פי' פולטין משקין והוי ליה פסח מבושל כו' עכ"ל^[ג].

(ו) פסקו גשמים וההרים בוצצין הרי הן כמי תמציות^[ד]. ר"ל כמי תמציות שלא פסקו:

(ז) החופר בצד הים בצד הנהר במקום הביצין הרי הן כמי תמציות. ברמב"ם (פ"ט ה"ג) מבואר דמפרש דברייא או או קתני, כלומר החופר בצד הים, או החופר בצד הנהר, או החופר במקום הביצין, שכך העתיק: החופר בצד הים ובצד הנהר ובמקום הביצין כו'^[ה]. בביאור הגר"א לתוספתא פירש^[ו] דבמקום הביצין חוזר אדלעיל, כלומר דהחופר בצד הים או

וטון עי' בשו"ת גנת ורדים (יו"ד כלל ד סי' ד). בשו"ת מהריט"ץ (סי' רי) תמה דהריב"ש (סי' רצד) הביא התוספתא גם לענין שיעור המים, ובמעניי מים (עמ' קלז) העיר כמו כן מרש"י בפסחים (יז:).

וטון פ"ח ה"ח. וע"ע בתוספת ראשונים. וע"ע בספרי חקת (פיסקא קכד, הוצאת הורוביץ עמ' קנז) מקום שאדם טובל שם ידים וכלים טובלין בד"א במקוה אבל במעין אדם טובל בראוי לו וכלים טובלין בראוי להם.

ויון וע"ע בפירוש רב האי גאון לעיל משנה ד. ויחן תוספתא זו מובא בירושלמי מו"ק (פ"א ה"א) ושם גרסינן: פסקו גשמים אע"פ שההרים בוצצין, ובעלי תמר שם פירש עפ"י מה שכתבו בספרי הכללים (עי' כללי גמרא אות תשלז) דאשכחן אע"פ שפירושו הואיל, ור"ל הואיל וההרים בוצצין (כיון שההרים בוצצין מתחת הגשמים, ועי' באור הגר"א לתוספתא).

ויטן ובדפוס אחד (שהיה לפני כמה אחרונים) כתוב במקום הביצין, בלי וי"ו.

וכן בפי' הראשון. וכאז וכ"כ בשו"ת עצי ברושים (סי' מה עמ' לט ד"ה

בנסת ישראל

מתחלתו, דס"ל לרבינו לקמן פ"ה מ"ג דלא חשיב כמעין לענין זחילה^[17].

בשורת משכנות יעקב^[ח] כתב דדוקא במעיין
גמור כל שחופר בצד תחלת מקורו ומוצא מים, שם
מעין עליו, אבל בנהר דאין כאן מקור ומעין כלל
אלא שהנהר נמשך מתחלת המעין, והנהר יש לו
דין מעין כיון שהוא מחובר למעין בכשפופרת
הנוד, אבל המים הבאין לבאר חפורה דרך הקרקע,
פסק שם מעין מהם, שהרי אין חיבורן כשפה"נ, רק
דרך חלחול הקרקע בנקבים דקים, לכן נידונין כמי
תמציות. נר"ל אבל בחופר בצד המעין הוא גופו
מעין ולא שהוא מחובר למעין.

בגידולי טהרה^ל כתב דמעין כך הוא טבעו
להתפרד ממנו כמין סילונות וגידין המוליקים מים
למקומות אחרים ואם באו המים מאותן גידין חשיב
כמעין, אבל אין זה בטבע קרקע הנהר לשלח
שרשים לכאן ולכאן ולכן גבי נהר לעולם אמרינן
דמי תמציות הן. אבל במעין יש חילוק אם באו
מחמת הגידין המתוברין למעיין או מחמת זיעה,
והיינו דקאמר אצל מעיין אע"פ שפוסקין כו', כיון
דחזינן שחוזרין ומושכין ע"כ נפתחו אותן הגידין
ודינם כמעיין, אבל אם פסקו לגמרי על כרחך מי
זיעה הם.

(ח) החופר בצד מעיין כל זמן שהן באין מחמת המעיין. בכסף משנה^[כח] הקשה וז"ל: וא"ת למה לא חילק בחופר בצד הנהר בין כל זמן שהיו באים מחמת הנהר כמו שחילק בחופר בצד המעיין. ומצינו אחרונים שהבינו דקושיית הכס"מ הוא למה לא התנה גבי נהר דהרי הן כמי תמציות דוקא היכא דידעינן שבאים מהנהר, ואם לאו הרי הן כמי גבאים^[כט]. אך בחיבר לטהרה^ל כתב דכוונתו להקשות אמאי אינו מחלק גבי נהר דהרי הן כמי תמציות דוקא כשאין באים מחמת הנהר, אבל אם באים מחמת הנהר יש להם דין מעין.

ותירץ הכס"מ: ואפשר לדחוק ולומר דאה"נ
 תני במעין וה"ה לנהר^[א], ועוד י"ל דנהר אינו
 חשוב כמעין לענין זה משום דבנהר הרבה פעמים
 רבים נוטפים על הזוחלים^[ב], אבל קשה מחופר
 בצד הים^[ג]. לכן נ"ל דים הגדול^[ד] ונהרות כיון
 שאין דינם כמעין לענין מי חטאת כמ"ש רבינו בפ"ו
 מהל' פרה, ה"ה שהם מוחלקים ממנו לענין זה^[ה].
 באחרונים כתבו לחלק עוד בין החופר בצד
 הנהר לחופר בצד המעין, מצד הדין ומצד המציאות,
 ואלו דבריהם.

בשור"ת צמח צדק^{ל"ח} כתב דשאני חופר בצד
הנהר דניידון כמקום שלא היה המעיין מהלך בו

קלבן אך לרבינו דס"ל דהלכה כמ"ד נהרא מכיפיה מיברין כמ"ש בשו"ת הרא"ש (כלל לא סי' י), ליכא האי חששא.

קלגן דהל' כר' יוסי דס"ל (פ"ה מ"ד) דים דינו כמעין.
 ובים לא שייך ריבוי נוטפים, והו"ל למימר דהתופר
 בצדו דינו כמעין.

וְלֹא־יִשְׁכַּח צִיּוֹן דֹּהָא סְתִמָּא תִּנְיָא בְּצַד הַיָּם, וְלֹא יִם הַגְּדוֹל.
וְלֹא־יִלְעֻגִין חוֹפֵר בְּצִדּוֹ. וְצִיּוֹן דֹּהָתָם קָאֵמַר הַכֹּסֶם
טַעֲמָא מִשּׁוּם רִיבּוּי נּוֹטְפִין, וְזֶה כִּבְר דְּחָה כָּאן. בְּחִיבֵר
לְטַהֲרָה (כֻּלָּל אֶסְעִי ב) הָעִיר מִדְּבָרֵי הָרָשׁ בְּמִס' פֶּרֶה
(פ"ח מ"י) דְּמִיָּם הַנִּמְשָׁכִים מִפֶּרֶת דֶּרֶךְ מַחִילוֹת שְׁבָקֶרְקַע
אֵין לַחוּשׁ בָּהֶם לְתַעֲרֻבוֹת הַנוֹטְפִין אֵף דְּבִפְרֵת גּוֹפִי
חֵישִׁינֵין לִזְהָ, ע"ש וּבִשְׁוֹת מִשִּׁיב דָּבָר (ח"א ס' מ).

ולן יר"ד סי' קסח.
ולן ועי' שם עוד כמה תירוצים.

לחן] סי' מה, עמ' רמב.
לשון] סי' ב, וע"ע בשו"ת משיב דבר (ח"א סי' מ).

בצדו של המים ממש, דכיון דאורחיה ללכת לשם, כל המקום ההוא מתלחלת טובא ממימי הנהר.

הפירה שהיא רחוקה מן הנהר, מתי הוי מימיו מי מעין ומתי חוששין שנתקבצו המים ממי גשמים, עי' שו"ת מהרי"ק (סי' נו); שו"ת מהרי"ט (ח"ב סי' יח); דברי חיים (סעיף יב ובשו"ת ח"א סי' מז); גידולי טהרה (סי' ב).

[כח] פ"ט ה"ג.

וכמין כן משמע בשו"ת דברי מלכיאל (ח"ה סי' קנא)
ובתידושי הרז"ה (עמ' ד).

[ל] כלל א סק"ב.

נלאן בשו"ת עצי ברושים (סי' מה) תמה דא"כ למה חלקו התוספתא לשתי בבות והוה לי' להתוספתא לערבינהו להדדי ולומר החופר בצד הים ובצד הנהר ובמקום הבצין ובצד המעין כל זמן שהן באין מחמת הים והנהר והבצין והמעין כו' אם ידוע שבאין מהם דינו כמעין ואם לאו כו', וכן הק' במקוה ישראל (סוף ענף ז).

בנסת ישראל

בזיו משנה (כת"י) העיר דהא רבינו והרמב"ם פ"י דמה דקאמר התוספתא הרי הן כמי תמצית ר"ל כמי תמציות שלא פסקו (ע"י להלן אות יא), ואם כן צ"ע מאי טעמא גבי נהר לעולם אמרין דהם כמי תמציות שלא פסקו ולא בעינן שידע שלא פסקו, כמו גבי מעין. וכתב לבאר דכנהר כיון דאין שם לא שבילין ולא צנורות אלא דהקרקע בטבעה מלאה חללים דקין מאד אשר לא נראה לעינים כלל דרך המשכתן, לא שייך בהם פסקה מלמשוך, דהקרקע לא תשנה טבעה ולעולם נמשכין אע"פ שאין נראה לעין כלל^[מ].

הראב"ה^[מא] כתב דמותר לחפור מקוה בצד הנהר ולטבול בה אע"פ שאין בה מ' סאה דהא ארעא חלתולי מתחלחלת, (והביאו ברמ"א סעי' נב). מבואר דס"ל להראב"ה דכשבא מהנהר דינו כמעין, והוי דלא כתוספתא. בשו"ת גנת ורדים^[מב] דחה דברי הראב"ה מכח התוספתא, וכמה אחרונים כתבו ליישב דבריו שלא יקשה מהתוספתא^[מג].

במנחת יהודה^[מד] כתב לחדש שאין פירוש באין מחמת המעיין שבאין מחמת הקרקע דרך נביעה^[מה]

מן בשו"ת דברי מלכאל פ"י לפי דרכו דמקום הביצים הוא המקום שהעפר שם מעורב במים, ונראה לעין שמי הנהר מתפשטים לשם, ולזה לא הוצרכו לפרש שיראו שבא מהנהר שהרי רואים שבהביצין מתפשטים מי הנהר, אבל במעיין שאין דרך שיהיו ביצים סמוך לו, כי מי המעיין הם בעומק קצת ואינם שוים לקרקע, לזה קאמר שצריך שיהא ידוע שבאים מחמת המעיין, וגם כי מעין דרכו שיהיו שם גידין באדמה המושכים מים, משא"כ בנהר.

ע"י לקמן פ"ו מ"ה הערה לד דבמנחת פתים וביריעות שלמה כתבו דהתוספתא לטעמ' דס"ל דלמעין סגי בחיבור כ"ש ומשום הכי דינו כמעין אבל בנהר בעינן כשפה"ג וליכא.

ומאן במרדכי (הל' מקואות סי' תשמו) ובראב"ה מכת"י סי' תתקפ"ה (עם שינויים).

ומבן כלל ד סי' ג, וכן בשו"ת משכנות יעקב (יו"ד סי' מה).

ומנן ע"י שו"ת עין יצחק (יו"ד סי' כ אות ג-ה); קול ברמה (תד"ת אות ה); מנחת יהודה (סי' סו ענף ה). וע"ע לקמן (פ"ו מ"ה הערה יט).

ומדן סי' סו ענף ה. וכ"כ בקצרה בשו"ת גנת ורדים

אלא שבאין המים דרך פה החפירה אל תוך החפירה וכל זמן שבאין מחמת המעיין ר"ל שעדיין המים שבחפירה מחוברין אל המעיין, אעפ"י שפוסקין כו' ר"ל אע"פ שאינן מחוברין בתמידות אל המעיין רק נפסקין לפעמים מן המעיין וחוזרין ומושכין כו' ר"ל ששוב מחבר המעיין עצמו אליהם ומושכין מי החפירה ממנו בזה ג"כ דינו כמעין שמתהר בכ"ש ובזוחליו יען שסוף סוף מחובר עתה אל המעיין. פסקו מלהיות מושכין, ר"ל ששוב אינן מחוברין כלל אל המעיין, אזי שוב אין דינן כמעין^[מז].

אף על פי שפוסקין וחוזרין ומושכין הרי הן כמעין. בבאור הגר"א לתוספתא פירש דהרי הן כמעין היינו דבשעה שחוזרין ומושכין דינן כמעין כיון דהשתא מיהת נמשכין מן המעיין, אבל בשעה שנפסקו אין דינן כמעין. ובחזו"א^[מז] מפרש דהרי הן כמעין אף בשעה שפוסקין^[מח].

(י) פסקו מלהיות מושכין הרי הן כמי תמציות. היינו כמי תמציות שפסקו^[מט] (באור הגר"א; חסדי דוד)^[נ].

באחרונים הקשו מכאן לשיטת המהרי"ק^[נא]

(כלל ד סי' ג).

ומה דא"כ מאי קאמר כל זמן שהן באין כו' פשיטא דכשנובעין לתוך החפירה מן הקרקע שהן באין מחמת המעיין הסמוך לו, ואם יש עדיין לספק בזה מהיכן באים המים הללו, מי יכול לדעת זאת אם באים מחמת המעיין אם לא, ועוד מאי קאמר אעפ"י שפוסקין כו' פסקו כו', ואיך פסקו מן המעיין אשר נבעו ממנו, ואיך נוכל לדעת שנפסקו המים שבחפירה מן המעיין.

ומן וע"ע שם דזהו ממש כדין המשנה רפ"ה מעין שהעבירו ע"ג בריכה והפסיקו ה"ה כמקוה (היינו כשיש בו מ"ס אבל בתוספתא מיירי בפחות מ"ס) חזר והמשיכו כו'.

ומן תנינא סי' ג אות ה.

ומהן וע"ע להלן אות י.

ומטן ומה שפ"י רבינו להלן כמי תמציות שלא פסקו, לא קאי הכא, ודלא כגלות עליות, וע"י אות יג.

ונן ואל תתמה מה דברישא פירוש מי תמציות היינו שלא פסקו ובסיפא פירושו שפסקו, דמצינו כע"ז בכמה מקומות, ע"י ב"ק ט: הכשרתי, ושם כט. מתכוין, וע"ע ספר שבת אחים (שער ב אות ד).

ונאן שורש קטו.

[1234567]

כנסת ישראל

[1234567]

מי גשמים הנכנסין לגבא^[1]:

(יב) הרי הן כמעין. דמטהר בכל שהוא אע"פ שאין בו מ' סאה. בחידושי הרו"ה^[2] כתב דרבינו לטעמיה דס"ל (לקמן פ"ה מ"ג) דכשנתרחב ע"י אדם אינו מטהר בזוחלין ולכן דוקא נקט דמטהר בכ"ש, אבל לענין זוחלין דינו כמקוה^[3].

(יג) אית דגרסי הרי הן כמי גבים^[4]. והיא היא, דהיינו מי גבאים היינו מי תמציות שפסקו, תרוייהו חד דינא ניהו (חסדי דוד)^[5]:

הל' מקואות).

ונזן ע"י גנת ורדים (כלל ד סי' ג).

ונזן ז, ב. וכ"כ בשאילת דוד (שבסוף ספר יד דוד מקואות סי' ו בהגהה), וע"י חסדי דוד ושו"ת צמח צדק (יו"ד ח"ב סי' קסז).

ונזן ע"י תזו"א (תנינא סי' ג אות ה).

וסן כך הוא גירסת הרמב"ם (פ"ט ה"ד) והמאירי.

וסאן וכ"כ בבאור הגר"א. וע"ע בתזו"א (תנינא סי' ג

אות ה).

דס"ל דאף בנפסק החיבור למעין חשיב כמעין, דהא כאן מבואר שאם נפסק אינו כמעין. בדברי חיים^[6] מתרץ דשאני הכא שלא בא מעולם מן המעין כהדיא רק ע"י נביעה מתחת הקרקע שחופר בצדה וכיון שנפסק כחו אין דינו כמעין. ובחידושי הרו"ה^[7] כתב דמהרי"ק יפרש דכיון שחוזרין ומושכין דינו כמעין אף בשעה שנפסק^[8].

(יא) כמי תמציות^[9]. שלא פסקו^[10]. דמים נכנסין תדיר מהנהר והים ומבטלין הטפה הטמאה, כדוגמת

ונזן סעיף יד.

ונזן עמ' נד:.

ונזן ע"י לעיל אות ט. וע"ע בזה בביאור הגר"א (אות צב ובבאור הגר"א לתוספתא); דעת תורה (סעיף י) ודבריו צ"ע; בית דוד (סעיף י); חזו"א (תנינא סי' ג אות ה).

ונזן יש לפרשו הן אמאי דתני פסקו גשמים וההרים בוצצין ה"ה כמי תמציות והן אמאי דתני החופר בצד הים כו' ה"ה כמי תמציות.

ונזן וכ"כ ברמב"ם פ"ט מקואות ה"ד ובאור זרוע (סוף

פירוש הר"ש

ז למעלה מהן מקוה שיש בו ארבעים סאה^(א) שבו מובלין ומטבילין. ^[1234567] ז מובלין. זו אדם ומטבילין למעלה מהן מעיין שמימיו מועטין שרבו עליו מים שאובין^(ב), שוה למקוה לטהר באשבורן^(ג), ולמעין להטביל בו בכל שהוא^(ד).

זוחלין^(ה): להטביל בו בכל שהוא. ולא צעי ארבעים סאה כמקוה, דאע"ג דצטלו רביעית דמקוה כדלמרינן בפרק שלשה מינים (נזיר נח). מכל מקום כל שהו דמעין לא צטלו. והכי נמי תניא צמורת כהנים צקוף פרשת ויהי ציום השמיני, מעיין מטהר צכל שהו ומקוה צארבעים סאה^(ו), ואסמכתא צעלמא היא המס דמדלורייתא סגי צמקוה צרביעית, אלא משום דחקון צנזן ארבעים סאה נקטיה, ואפילו הכי קמני מעיין צכל שהו^(ז):

תניא בתוספתא (פ"א ה"ז) מעיין שמימיו מועטין וריצה עליו והרחיצו מטהר צאשבורן, ואינו מטהר צזוחלין אלא עד מקום שהוא יכול להלך מתחלתו: פירוש, ריבה עליו והרחיבו. שעשה צריכה לפניו ונתמלאת מים^(ח), וזוחלין צמקומות שלא היו צזוחלין מתחלה, אין אותן מקומות כשרין אלא צאשבורן, אצל ארבעים סאה ודאי לא צעו כדלמרנן^(ט), וצמקום שהיה מהלך מתחלה מטהר אפילו צזוחלין:

שינויי נוסחאות: א. בפ' הרא"ש וברע"ב: ולא. ולשון הרשב"א (שער המים פ"א): ודוקא באשבורן אבל לא בזוחלין.

כנסת ישראל

(א) למעלה מהן מקוה שיש בו ארבעים סאה^[11]. במס' חגיגה (יא). דרשו: ורחץ את בשרו במים, במי

ואן מ' סאה היינו תתק"ס לוגין, וע"י מש"כ בזה בפרד"ס במגלה עמוקות (אופז רמז): סמיכת חכמים (עמ' נח); בני יששכר (אדר מאמר ג דרוש ו); לבנון נטע (סק"ד). וע"ע בריקנטי (פ' מצורע).

כנסת ישראל

לא יטבול בפחות מארבעים שכן קבלו מסיני מים שכל גופו של אדם בינוני עולה בהן כו' ^[1], נמצינו למדין דארבעים סאה דבר תורה, לא תימא דרבנן וקראי אסמכתא בעלמא הן אלא דאורייתא ממש הן, דתניא בתוספתא הטמא שירד לטבול ספק טבל ספק לא טבל, ואפילו טבל ספק יש בו מ' סאה ספק אין

גופו עולה, שיעורא בעינן שיהא ראוי להכניס בהן כל גופו בבת אחת, ואם הכניס אבר אבר שפיר דמי אחרי דאיתא לשיעורא. וע"ע באור זרוע (ת"א סי' שלו).

בפורי אבן (חגיגה יא.) כתב דאיצטריך תרי קראי לאשמעינן דאפילו אדם קטן בעי מ"ס ולא אזלינן בתר ידידה, ובתועפות ראם (אות ל) כתב דלפי מש"כ הראב"ד (שער המים סוס"י ג, עמ' קסג) דאע"פ שאינו טובל כדרך גבהו אלא כדרך גדילתו כדר"ל (גדה סז), אעפ"כ גזה"כ שלא יפחות מזה השיעור המחזיק מ"ס, איצטריך לאשמעינן אפי' באדם גדול.

והן רש"י (פסחים יז); בעלי הנפש להראב"ד (שער המים סי' ג עמ' קמה); מרדכי (ע"ז סי' תתנו); מאירי (רפ"ב).

ומה שאמרו בגמ' ושיעור חכמים, ביאר בשו"ת הריב"ש (סי' רצד) דהכי קאמר, שחכמים שיערו כדי שנדע באם המקוה אינה על תמונה זו, כל היכא דאיכא מ"ס ג"כ כשר, ע"י ערוה"ש (אות ו), וע"י שו"ת תשב"ץ (ח"ג סי' לג) דחכמים הם שפירשו שזה השיעור מחזיק מ"ס, וע"י שיעורי תורה (סי' ב הערה ט). ובמקוה מים (סי' ח אות א) העיר דבתו"כ ליתא ללשון ושיעור חכמים אלא הכי איתא: נמצאת אתה אומר שיעור המקוה מ"ס.

והן שער המים (סוף פ"א), וע"ע במשמרת הבית (שער ז). ובשערי טוהר (סי' ב) תמה על מה שהבין בקונטרס דברי סופרים (סי' ו סק"ה) דלהרשב"א (ב"ב כט.) מ' סאה דרבנן הוא, וע"י שם ובזכר יעקב (עמ' ד) מש"כ לבאר בדברי הרשב"א שם.

והן כלומר אע"פ שהשיעור מיוסד על הטעם דבעינן מים שכל גופו עולה בהם, מ"מ אחרי שקבלנו מסיני דבעינן מ"ס היינו שיעורא הן לקולא הן לחומרא, וה"ה באדם גדול אף דפשיטא דבעינן להוסיף על המ"ס כדי שיתכסה כל גופו משום דאין טבילה לחצאין מ"מ טהרתו הוא במ"ס בלבד, ונפקא מינה דכשמוסיפים מים כדי לכסות גופו מותר להוסיף מים שאובין, שאילו היה גוף שיעור המקוה משתנה לפי מה שהוא אדם, היה מן הראוי שגבי אדם גדול יצטרך נ' סאה ממים כשרים, ע"י בהגהות אמרי ברוך על טורי אבן סופ"ק דחגיגה; שו"ת

מקוה; כל בשרו, במים שכל גופו עולה בהם ^[2]; וכמה הן, אמה על אמה ^[3] ברום ג' אמות, ושיעור חכמים מי מקוה ארבעים סאה ^[4]. ובראשונים כתבו דשיעור ארבעים סאה מן התורה הוא ^[5]. וז"ל הרשב"א ^[6]: נמצאת אומר שיעור המקוה ארבעים סאה, ואפילו אדם קטן שכל גופו עולה בפחות מכן

בשיעור מ"ס במדות זמנינו ע"י ספר שיעורי מקוה; מקוה מים (סי' כא-כב); הגהות יג"ל יעקב (ש"ך סק"ו). וכן בשו"ת הריב"ש (סי' רצד) כתב דר"ל כל גופו בטל בהם, מלשון תעלה באחד ומאה, ובשו"ת חת"ס (יו"ד סי' רט) פ"י דבריו דר"ל דגוף האדם בטל חד בתרי, כי האדם מחזיק כ' סאה. ומקוה צריך להיות פעמיים כשיעור האדם, וע"י ביאור דבריהם במקוה טהרה (סק"ק קמא) ובליקוטי הערות על שו"ת חת"ס.

והן בעירובין (יד:) מבואר דהיינו מרובעות, והק' בתשב"ץ (ת"א סי' קכט) למה לא סגי בעגולות ויהי שלשים סאה דכיון שיש ברוחב העיגול אמה אחת הרי יכול לטבול בו שהרי גוף אדם אינו אלא אמה אחת כו', וכתב דהא ליתא שכשם שיש לאדם אמה ברוחב כן יש לו אמה בעובי כריסו והרי הוא מרובע אע"א. (ויש אומרים דאין בעוביו אמה ע"י תוס' חגיגה יא. עפ"י ב"ב קא.; שו"ת חת"ס יו"ד סי' רט; ליקוטי הערות שם אות ד). וע"ע מש"כ ליישב בשו"ת ויחי יעקב (סי' נט, סא) ובתשו' הגר"ח ברלין שם סי' ס. וע"ע ברש"ש עירובין (ד.).

וכ"ז זה לענין מקוה עגול שיש בו שלשים סאה, אך כשיש בו מ"ס גם עגול כשר כמש"כ בפיה"מ (מקואות סוף ח, אהלות פ"ג מ"ז) וע"י דעת תורה (טריפות סי' לה סקכ"ה); לחם ושמלה (סק"ד); מקוה מים (סי' טו אות ה).

בשו"ת מהרש"ם (ח"ד סי' קיד) הביא דמ"מ עפ"י חכמת האמת בענין מקוה מרובע, וציין לתיקו"ז (תיקון יח, יט); רמ"ק (תפלה למשה סדר עביוה"כ; אור יקר אמור סי' ח); ראשית תכמה (שער האהבה פ"א).

והן בתו"כ (אמור ד, ז) דרשו עה"פ כי אם רחץ בשרו במים ובא השמש וטהר, יכול יהיה מרחץ אבר אבר ת"ל ובא השמש וטהר, מה ביאת שמשו כולו כאחת אף רחיצתו כולו כאחת, ומובא בראשונים ומובא להלכה בשו"ע (יו"ד סי' קצח ס"א). וביראים (סי' כו, עמ' יט:) הביא דרשה הנ"ל ושוב כתב: ועוד ראייה שלא טבול לחצאין מדתניא כל בשרו במים, מים שכל גופו עולה בהן, ושיעור חכמים מי מקוה מ"ס, פ"י עולה, בבת אחת, וראיה זאת יש לדחות דאיכא למימר פירוש שכל

כנסת ישראל

הראב"ד (סי' א אות ג) מדייק מכאן דדוקא רבו עליו מים שאובין הוא דמטהר באשבורן ולא בזוחלין אבל במחצה על מחצה לא בעו אשבורן, ועי' שם מה דמבאר דברי רבי צדוק לקמן פ"ה מ"ה דמשמע דמחצה על מחצה נמי בעו אשבורן:

(ג) שוה למקוה לטהר באשבורן. תניא בתורת כהנים (שמיני ט, ט): אי מה מעין מטהר בזוחלין אף מקוה מטהר בזוחלין ת"ל אך מעין, מעין מטהר בזוחלין והמקוה באשבורן^[1], ובראשונים מבואר דטעמא דמקוה מטהר רק באשבורן משום דמקוה זוחלת לא מיקרי מקוה, אבל מעין מיקרי מעין בין באשבורן^[2] בין בזוחלין, וז"ל האור זרוע (סי' תש"פ) בשם ר"ת: והיינו טעמא דמקוה ממעט בזוחלין משום דמקוה משמעותה אשבורן מהלשון דקור וקיימי. וכ"כ בפ"י הרא"ש (גדרים מ.), והוסיף דמ"מ אי לאו אך חלק הוה מקשינן מקוה למעין לטהר בזוחליה^[3].

בביאור הגר"א^[4] כתב טעם אחר למה מקוה מטהר רק באשבורן, משום דמקוה בעי מ' סאה, וזוחלין אינן מצטרפין למ' סאה, דקטפרס אינו

כדי ליישב דברי הב"ת.

ויגן מבואר דפסול זוחלין מה"ת, עי' ב"י (עמ' רלג); דרכי משה (אות ז), וע"ע לקמן (פ"ה מ"ה הערה יז) בדעת החת"ס.

וידן כ"כ תוס' בבכורות (נה: ד"ה שמא) דה"ק בברייתא, דמעין מטהר אף בזוחלין ומקוה רק באשבורן, ועי' שם שהביאו כמה ראיות לדבר, וע"ע בב"י (עמ' רלו) מכמה ראשונים. כמה אחרונים הבינו מפשטות לשון הרא"ה שהובא בשטמ"ק (ביצה יז:) ובריטב"א מכות (ד.) דמעין אינו מטהר באשבורן, אך בתדושי הרא"ה גופיה בביצה שם ובריטב"א (ב"ב סה:) מבואר דאין זה כוונתו, וע"ע לקמן פ"ר מ"ה אות ב.

וטון וכ"כ ביראים; רש"י (שבת קט.); מרדכי; רא"ה (שער הטבילה שער ז). וע"ע לקמן (אות ד) בשם הדברי חיים, והמצויין שם.

וטון ס"ק ו' וס"ק צא; וכ"כ בבית א-ל (תדושים על הרא"ש אות ט); שו"ת שואל ומשיב (מהדו"ג ח"ב סי' צז); חידושי הרו"ה (סעי' ס); לבנון נטע (ס"ק יא).

בביאור הגר"א כ"כ בשם שו"ת הריב"ש (סי' רצב), ובאחרונים העירו דהן אמת שכתב הריב"ש דבהיות המים זוחלין נקרא קטפרס. אבל לא כתב דהיינו טעמא

בו, שני מקואות באחד יש בו מ' סאה ובאחד אין בו, טבל באחת מהן ואינו יודע באיזה מהם טבל, ספיקו טמא, אלמא מדספיקו טמא שמע מינה דאורייתא הן עכ"ל.

בלבוש^[5] ובב"ח^[6] כתבו דמה"ת סגי במים שכל גופו עולה בהם, וחכמים הם ששיערו והצריכו אמה על אמה ברום ג' אמות שהם מ"ס, וקרא אסמכתא בעלמא^[7], ובאחרונים הרבו לתמוה עליהם^[8]:

(ב) למעלה מהן מעיין שמימיו מועטין שרבו עליו מים שאובין. הרמב"ם (לקמן פ"ה מ"ג) מפרש דמיירי במעין שהיה עומד וריבה עליו מים שאובין עד שהמשיכו, וכן פירש הרא"ש שם, והרמב"ן במס' שבת (סה:), ובפשטות אף רבינו מפרש במעין עומד, (ובתוספתא מפרש שהי' זוחל מתחלה, כיון דמבואר כן להדיא שם), ועי' להלן אות ד טעם הדבר דאינו מטהר בזוחלין.

והר"ן מפרש דאף מעיקרא היה זוחל אלא דעכשיו זוחל במקומות חדשים (עי' לשונו להלן אות ד):

א"ח"ה 1134567

מנחת יחיאל (סי' לא אות ד), ועי' בארוכה במקוה מים (סי' יג), ועי' שו"ת תשב"ץ (ח"א סי' יז), ועי' לקמן פ"ז מ"ז הערה יב.

וטן אות א. ותמה עליו בפרמ"ג (או"ח קנט במשב"צ סקי"ח), ובדברי אמת (דף נה) כתב דלא קאמר הלבוש אלא לענין כלים. ובתורת מקוה (אות יב) הגיה בדברי הלבוש באופן דלא קאמר אלא במעיין.

וין יו"ד סי' קכ ועיי"ש שהביא כן מהסמ"ג, אך בשו"ת הריב"ש (סי' רצד) הוכיח דהסמ"ג לענין כלים קאמר. ובשו"ת לחמי תורה (סי' ת) תמה על הב"ת וכתב שלא עלה על דעת שום אדם לומר דמ' סאה מדרבנן. ובפתח הבית (יו"ד סי' קכ) כתב דאפשר לפרש דהב"ת לא קאמר אלא במעיין.

ויאן ע"ע בשטמ"ק (כתובות קד.). במלבושי טהרה (סעיף ב) הביא מתלמידי רבינו יונה (ברכות מא. בדפי הרי"ף) דמ' סאה הוא דרבנן, אך כמה אחרונים כתבו דאף רבינו יונה ס"ל דמה"ת הוא, עי' שדי חמד (כללים מע' ט כלל ד); שו"ת מהרש"ם (ח"ח סי' קפ-קפא); חזו"א (שבת סי' מח); מקוה מים (סי' ת אות ג). ועי' מש"כ בחיבר לטהרה (כלל ב סעי' א).

ויבו ועי' בשו"ת נחלי אפרסמוז (סי' לג) מש"כ לחדש

כנסת ישראל

ממקום למקום כשרים, דאף דאשבורן נקרא על שם מקום עמוק או שבירה, היינו משום דעפ"י רוב אין המים נחים במקום אחד אלא בגומא על כן כינו למים נחים בשם אשבורן, אבל לעולם כל שיעמדו מים יחד אף על פני הקרקע כשר, דהא לא כתיב אשבורן בקרא אלא שלא יהיו זוחלין כמעין וכל שאינו זוחלין כשר^[1]:

בחסד לאברהם^[2] כתב שאם המים עומדים על המדרון, כגון שהבור קצר מלמטה ורחב מלמעלה, כיון שהמים נחים בהשקט חשיב אשבורן ולא זוחלין^[3]:

בשהמים זוחלין למקום דאיכא מחיצות ונעשו שם קווים וקיימים, כתב הגאון ר"ש קלוגר^[4] דלא חשיב זחילה. ובדברי חיים^[5] דייק מדברי הריב"ש (סי' רצב) שכתב דזחילה מחמת אדם אינו כשר אלא אם שבים המים למקומם, דמשמע אבל כשזוחלין לתוך בור מחמת אדם חשיב זחילה כיון שאינם

חיבור, אבל מעין מטהר בכל שהוא^[6]. באחרונים הקשו על טעם זה ממעין שמימיו מועטין כו', דאף דלא בעינן שיעור וסגי בכל שהוא, מ"מ פוסל בו זוחלין. ובמקוה מים^[7] הקשה עוד מגל שנתלש מן הים דבעי מ' סאה ומ"מ מטהר בזוחלין^[8]:

הערוך כתב דאשבורן היינו שבמקום הישר יש מקום עמוק שיקוו בו המים, ושם אותו מקום העמוק אשבורן. וז"ל רש"י (פסחים מב.): האשבורן. הוא לשון שבירה, שמשתבר הקרקע ויש בקעים שהמים נאספים ושוהין בתוכן כו'^[9].

בפני זקן^[10] כתב דאשבורן היינו דוקא כשיש לו מחיצות המעכבין בעד המים אבל אם המים עומדין במקום עמוק קצת וכשיתרבה המים מתפשט וזוחל ומכסה הרבה מן הקרקע, אע"פ שנחין לבסוף מיקרי זוחלין, שהולך אנה ואנה וזוחל כפי כמות המים. ובשו"ת בית שלמה^[11] כתב שאף אם אין המים בתוך גומא או מחיצות כל שאינם זוחלים

פכ"ז; תזו"א (תנינא סי' ט אות א); ברכת שמואל (גיטין סי' כח); חידושי רבי ראובן (סי' ב הערה 9).

וכן בס' המדריך המספיק (לר' תנחום הירושלמי) בערך אשבורן כתב: מדרון מקום משופע ומורד כו' ואשבורן בניגוד לזה נמוך ושקוע, יעמדו בו המים, והוא נגזר מענין לב נשבר ונדכה.

וכאן לקמן מ"ח ובעשירית האיפה פ' שמיני (פ"י פר' ט אות ג), וכ"כ בלבנון נטע (סק"י), ועי' בחזו"א (תנינא סי' י אות יב) שמצדד כן, וכתב דלפ"ז י"ל דאף למאן דמכשיר מקוה של שלג, בעינן שיהי' מונחים בעמק שכתלים מקיפין אותם.

וכבן יו"ד ח"ב סי' נב.

וכגן וכ"כ בשו"ת הרדב"ז מכת"י (יו"ד סי' קמא) שאין מתנאי המקוה שיהיו לו מחיצות אלא שיהיה אשבורן. עי' לקמן פ"ה מ"ה אות ו הערה נב בדברי שו"ת אבנ"ז. וכדן פ"ה מ"ו.

וכהן וכ"כ בשו"ת נפש חיה (סי' סה סעיף ד-ה); מקוה טהרה (אות קמט), ועי' לקמן פ"ז מ"ז הערה יח.

וכון שו"ת שבעה עינים (קונ' הוראות סי' א); מי נדה (קו"א סי' רא סעיף י).

וכון כן ביארו בדעת הדברי חיים (סעיף ה) בשו"ת יגל יעקב (סי' פב); שו"ת לחם שלמה (יו"ד ח"ב סי' כה, כו אות ו) ועוד, ויש שביארו באופן אחר, (עי' בליקוטי הערות על דבר"ת שם).

דמקוה אינו מטהר בזוחלין, (עי' שו"ת אמרי יושר ח"ב סי' קנת אות ב; שו"ת דברי מלכיאל ח"ג סי' סד, ועי' מש"כ ליישב בשו"ת שפת הים ח"ג סי' כב אות ז; טז; כח).

ויון ויש אומרים שכך הוא נמי כוונת המאירי במס' שבת (סה:), וז"ל: שהנוטפין צריכין אנו בהם לארבעים סאה במקום אחד, אבל מים חיים חיותם מחברם אף בזחילתן ואין צריכים במקום אחד, ולא עוד אלא כל שהגוף עולה בהן, יהו שם כמה שיהו כו' משא"כ במקוה שהוא צריך ארבעים סאה אף להטבלת מחטין כו'. ויש לעיין אם אכן דבריהם שווים, ועי' בזה בשו"ת מנחת יחיאל (ח"ב סי' קבא).

ויחן סי' כח אות ב.

וימן בשו"ת חזון נחום (סי' סט אות ה-ה) העיר עוד מדברי הב"ח שכתב דבשאר ימים בעינן מ"ס.

ע"ע בשו"ת באר משה (יו"ד סי' לה) דמלבד דשאר ראשונים כתבו להדיא טעם אחר להא דמקוה מטהר באשבורן, מבואר עוד ברש"י (חגיגה יט.) דס"ל דקטפרס וזוחלין תרי מילי נינהו, ודייק כן אף מדברי רבינו לקמן (פ"ה מ"ו ד"ה חרדלית. וכן מבואר שם ד"ה ובית הלל), וע"ע שם בבאר משה בדעת שאר ראשונים.

ע"ע בדברי הגר"א בשו"ת בית שערים (יו"ד סי' רצו); שו"ת מהר"ם בריסק (ח"ג סי' יד); שו"ת באר משה (יו"ד סי' לה); שו"ת שם ארי' (יו"ד סי' ע); שערי ישר (שער ג

בגמרא

שבים למקומם הראשון ואע"ג דנעשה תיכף אשבורן^[כח]:

(ד) שוה למקוה לטהר באשבורן ולמעין להטביל¹²³⁴⁵⁶⁷ בו בכל שהוא^[כט]. כתב הר"ן^[ל]: ומדקתני שוה למקוה לטהר באשבורן, אלמא מקום יש בו שאינו מטהר בזוחלין, שאין עליו דין מעין אלא הרי הוא כמקוה שצריך אשבורן, והדר קתני ולמעין להטביל בו בכל שהוא, ובודאי מדקתני דשוה למעין להטביל בו בכל שהוא הוא הדין דמטהר בזוחלין כיון דתורת מעין עליו, וקשיא רישא אסיפא.

אלא ודאי הכי קאמר, מעין זה שרבו עליו מים שאובין, מקומות יש בו שתורת מקוה עליהן וצריך אשבורן והיינו אותן מקומות שהוא זוחל בהן עכשיו מחמת רבוי הנוטפין ולא היה זוחל בו בתחלה, ומקומות יש בו שלא נשתנה דינו מכמו שהיה אלא הרי הוא כמעין להטביל בו בכל שהוא, והיינו אותו מקום שאפילו מתחלה היה זוחל בו כו'^[לא], ומכל מקום למדנו מזו שיש מקום במעין שאע"פ שנתרבה

מחמת נוטפין תורת מעין עליו, והיינו המקום שהיה מהלך בו מתחלתו, והכי איתא בתוספתא דקתני התם מעין שמימיו מועטין ורבה עליו והרחיבו מטהר באשבורן ואין מטהר בזוחלין אלא עד המקום שהיה יכול להלך מתחילתו, והיינו נמי דתנן בפרק חמישי דמקואות (מ"ג) מעין שהוא מושך כנדל כו' עכ"ל^[לב].

מדברי שאר הראשונים מבואר שפירשו מתניתין כפשוטה, דבאותו מקום דמטהר רק באשבורן שם מטהר אף בכל שהוא, ודלא כהר"ן^[לז]. ופליגי אחרונים בגדר המים הללו, יש שפירשו דמים אלו שרבו על המעין מי מקוה הם, ויש שפירשו דמי מעין הם^[לח].

בשירי טהרה^[לח] מפרש דהמים שרבו על המעין דינם כמי מקוה, וכתב לחלק בין דין כל שהוא לדין זוחלין, דלענין כל שהוא מצינו דמקוה חסרה שמעורב למקוה שלמה בכשפופרת הנוד מותר לטבול נמי בחסרה, אם כן מעין שמטהר בכל שהוא

וכחן היכא דזוחל לתוך המקוה ונשאר שם לא חשיב זחילה, ע"י תי' הרז"ה (עמ' יב); שו"ת שו"מ (מהד' ד' ח"ג סי' מז בתשו' להנ"ל); מי השילוח (סי' ב סק"ז); חקר הלכה (אות טז); לו"ש (לחם ס"ק טו; שמלה ס"ק פח), ויש שהבינו בדעת הדברי חיים (סעיף ה) דס"ל דהוי זחילה (ע"י ליקוטי הערות על דבר"ח שם). וע"ע בזה לקמן פ"ד מ"ד אות יב ופ"ה מ"ד הערה יז.

וכטן כל שהוא משמע אף פחות מרביעית, ובדרכי משה (אות ב) הביא מהמרדכי (הל' מקואות ריש סי' תשמח) דאין מעין מטהר בפחות מרביעית, אבל רבי שמחה כתב אפילו פחות מרביעית, וכ"כ בחינוך (מצוה קעה), וכן נקטו כמה אחרונים ע"י הגהות יג"ל יעקב (סעיף מ).

ולן שבת (סה:), נדרים (מ:), בשם איכא מאן דאמר. ולאן ע"ע שם: והאי דלא קתני ולמעין להטביל בו בזוחלין, אי נמי דליתני ברישא שוה למקוה שצריך שיעור, נ"ל דתני הכי לאשמועינן תרי דיני דמקוה ודמעין ובכל חד מכלל חברה משמע, דמדקתני רישא שוה למקוה לטהר באשבורן מכלל שאותו מקום ששוה בו למעין דקתני סיפא אינו צריך אשבורן, ומדקתני סיפא ולמעין להטביל בו בכל שהוא מכלל דאותו מקום ששוה למקוה דקתני רישא צריך שיעור.

ולכן בשפת אמת (שבת סה:) העיר על הפירוש שהביא הר"ז. דתמוה לחלה המשנה במה שעיקר חסר מזו הספר.

ובשו"ת מהרי"א הלוי (ח"א סי' נד) כתב עוד דקשה לאוקמי רישא וסיפא בתרי גוונים, ועוד הקשה אמאי קאמר ברישא שוה למקוה לענין אשבורן ובסיפא שוה למעין לענין כ"ש, ואמאי לא קאמר ברישא וסיפא לענין דבר אחד, שוה למקוה לענין אשבורן ולמעין לענין זוחלין, או דליתני ברישא וסיפא לענין מ' סאה, שוה למקוה שצריך מ' סאה ושוה למעין שמטהר בכל שהוא (ועי' מש"כ ליישב במקוה ישראל לרצ"ה גרודזנסקי, ענף ד ממ"ח ס"ק כג). ועוד הקשו (מחנה אברהם, בית יהודה) האך חשבו מעין שמימיו מועטין למעלה בפני עצמו, הא אין לו שום מעלה מצד עצמותו, דבצד המעין יש לה לגמרי מעלת המעין ובצד המקוה יש לה לגמרי מעלת מקוה (וככל הנ"ל הק' בצמח צדק). ובשו"ת לבושי מרדכי (תנינא יו"ד סי' קנט) תי' דיש לו מעלה בצד המעין או נהר, דהא שאר מקומות שאין בהם מ' סאה פוסלין בג' לוגין שאובין, והכא אפי' שרבו עליו שאובים אינו נפסל וכשר לטבול בו אפי' מדרבנן.

ולן ע"י בפיה"מ; ראב"ד שער המים (סי' א אות ד); רמב"ן (שבת סה:); רשב"א (שער המים פ"א). ולדן ובנתן פריו פי' שאינם לא מי מעין ולא מי מקוה אלא הם כבירה בפני עצמו. ולהו פ"ה מ"ג.

בנסת ישראל

לא גרע ממקוה שיש בו מ' סאה שמועיל להכשיר מקוה החסר שמעורב עמה, ולא משום דמים שרבו על המעין תורת מעין עליהם, אלא דמעין כל שהוא יש בו חשיבות כמו מ' סאה דמקוה^[17], משא"כ לענין זוחלין דשום מקוה בעולם אינו מטהר בזוחלין לכן גם מקוה המחובר למעין אינו מטהר בזוחלין, ואי אפשר לומר שיטהר בזחילה רק אם נימא דמי המקוה נעשה כמי מעין, וזה לא אמרינן^[18].

והר"ן ס"ל דאע"פ דמקוה חסר המעורב עם השלם כשר, היינו משום דנעשה כמותו, אבל במעין דלא נוכל לומר דנעשה כמו המעין דהא אין השקה מועיל לשוויה מי מעין^[19], לכן אף אינו מטהר בכל שהוא.

בדברי חיים^[20] כתב דלעולם מים המחוכרים למעין הוי כמעין, אלא דמבואר מדברי רבינו לקמן (פ"ה מ"ג) דס"ל דאם המעין נמשך הלאה ע"י תחבולות אנוש, כגון שחפר אדם והרחיב מקום

לחור החכמת

לחור החכמת

ולן בשו"ת אבני נזר (יו"ד סי' רעט) כתב דטעמא דמטהר בכ"ש משום דמי המעין מחוכרים בגידין דקים לכלל המים שבעולם, וכ"כ במועדים וזמנים (ח"ד סי' שז). ובשו"ת אמרי משה (סי' א אות יא) כתב בשם הגר"ח מבריסק טעם אחר למה מטהר בכ"ש ועי' פי' נוסף מהגר"ח שם ובחידושי ר"ח הלוי (פ"ט מקואות ה"ו). ועי' מה שדנו בדבריו באמרי משה שם; אבן ישראל (ח"ג פ"ט הל' מקואות ה"ו); נתן פרי; שערי טהר (ח"ד עמ' קמת). וע"ע בברכת שמואל (יבמות סי' כא); קהילות יעקב (טהרות סי' נא).

ולן ומפרש כן בדברי האשכול (סי' נא) וז"ל: כיון שהמעין היה עומד ולא נמשכו ממנו אמות, ועל ידי השאובים נעשה משוך וזוחל, לא מטהרין בזחילה, אבל מטהרין בכ"ש דכל מים מחוכרין למעין ולמקוה דינם לטהר כמותם דנעשה זרועים להם בהשקה. וכתב בשירי טהרה דלזה דקדק האשכול בלשונו דכל מים מחוכרין למעין "ולמקוה" כו', והיינו דלענין כ"ש גם חיבור למקוה שלמה מועיל ומעין כ"ש הוא כמו מקוה שלמה, משא"כ לענין זוחלין דלא שייך חיבור אלא במעין. ואין דיוקו מוכרח.

בשערי טהר (שם) הקשה על עיקר פירושו, דמשמע ממתניתין דלאו משום חיבור למעין אתינן עלה, אלא משום שעל עצמו חל דיו מעיו לטהר בכ"ש.

משיכתו, אינו מטהר שם בזוחלין, שאין המעין מטהר בזוחלין אלא במקום זחילתו בטבעו^[21], וא"כ ודאי לא עדיף במקום עיקר המעין אם ריבה עליו שאובין, דנהי דהוי כמעין מ"מ כיון שהמעין עומד מטבעו ונעשה זוחל על ידי פעולת אדם ולא מטבעו, אינו מטהר בזוחלין^[22].

ועל דרך זה כתב בשו"ת הרי"ד (סי' טו) וז"ל: דכי היכי דמים שאובין שנפלו למקוה שלם דמ' סאה אינן פוסלין אותו אע"פ שמתרבין עליו משום דכל סאה וסאה דנפלה התם נטהרת התם, הכי נמי כשנפלו למעין לא פסלוהו אלא הרי הוא כדינו לטהר בכל שהוא, אבל תורת זוחלין לא נוכל ליתן עליו שאין המים מטהרין אלא כדרך מנהגן ותולדתן ואין מנהגו ותולדתו מי גשמים להיות זוחלין, ואע"פ שמתבטלין לתוך המעין, נהי דמתבטלין שלא יהיו פסולי אלא לא שניתן להן תורת מעין לטהר בזוחלין שהרי אין דרכן בכך והיאך תוכל לשנות תולדתן ע"י (ראשון בטל) [שנתבטל] עכ"ל:

ע"י לקמן (פ"ה מ"ה הערה יא) מה שהקשו מכאן על דברי תרומת הדשן (ח"א סי' רנד, הובא בט"ז סק"ג). ולחן בגליוני מהר"י הק' דהא זה כמש"כ התרומת הדשן, אבל הר"ן לא ס"ל כוותיה דהלא דעתו דאף ברבו נוטפין על הזוחלין במקום שהיה יכול להלך שם מתחלה דינו כמעין ומטהר בזוחלין.

ולמן הל' מקואות סעיף ח; יג. [מן דטעמא דמעין מטהר בזוחלין הוא משום דכך דרכו, עי' פ"ח פרה מ"ח כל הימים מטהרים בזוחלין ופי' רבינו מפני שדרך נחלים הולכין וזוחלין עליהם וזה דרכם, עי' דברי חיים (סעיף יז, פ"ה מ"ה), ועי' תוס' בכורות (נו. סוד"ה אין המים) דזחילת הנהרות אינם קטפרס שזה דרך חיותן.

[מן עד"ז כתבו כמה אחרונים, עי' צמת צדק; מקוה טהרה (ס"ק לה); מי השילוח (סי' ב מקור נפתח ס"ק יד); פתח הבית (סעיף ב); חידושי הר"ה (עמ' ז, ב); מעיני מים (סי' כב אות ח, עמ' קכט); באר שמואל; חזו"א (קמא סי' ו אות ב; תנינא סי' א אות ד); ויחי יוסף (פ"ה מ"ג). וע"ע בדבר"ח שם דבזה מתורץ קו' התרומת הדשן (ח"א סי' רנד).

בתפארת ישראל (בועז אות ט) כתב דלענין כל שהוא דינו כמו שהיה מעיקרא, דהרי גם השתא לא נשתנו מי המעין ממעיקרא כיו דבלת בלת יש בילה א"כ בכל

כנסת ישראל

הרשב"א (שער המים פי"א אות ב) כתב דמה שאמרו שהמעין מטהר בכל שהוא היינו גם לטבילת אדם, מדקתני [בתו"כ] סתמא מטהר בכל שהוא, משמע דמטהר בכל מקום בין כלים בין אדם, שאם אין אתה אומר כן הוה להו למיתני בהדיא מטהר את הכלים^[1]. אבל רבינו ס"ל דלאדם בעינן ארבעים סאה, עי' בדבריו לקמן פ"ה מ"ב:

(ה) ואפילו הכי קתני מעין בכל שהוא. כלומר אע"ג דמיירי מדרכנן, שהרי לגבי מקוה נקט מ"ס, אפילו הכי קתני מעין בכ"ש, א"כ על כרחך דכל שהוא דמעין לא בטלו:

(ו) שעשה בריכה ונתמלאת מים. אבל מתניתין אי אפשר לפרש כך דכיון דקתני להדיא שרבו עליו "מים שאובין", על כרחך מיירי שריבה אדם לתוכו מים שאובין, ועיין מש"כ רבינו לקמן פ"ה מ"ג:

(י) אבל ארבעים סאה ודאי לא בעו כדאמרן. היינו כדאמרן במתניתין דיכולים לבטל דין זוחלין ממעין אבל לא דין כל שהוא:

עכ"ל, ויל"ע מהו דעת שאר ראשונים, וכן יל"ע לדברי השירי טהרה. וע"ע במקוה ישראל (סעי' כה אות כז).

[מדן] רבינו לא הזכיר טבילת ידים אבל ה"ה דמטבילין בו ידים, וכ"כ בפיה"מ, ועי' לעיל מ"ו אות ג.

[מהן] בשירי טהרה הק' על רש"י בנזיר שם שהביא ראיה דבטלוהו לרביעית דמקוה מגמ' דתגיגה ולא הביא ממתניתין דמבואר בו דבטלו לטבילת כלים ברביעית. ובשור"ת מין כנף (סי' לב) כתב די"ל דמטבילין כלים היינו כלים הנקחין מגוים, דלדעת כמה ראשונים מה"ת בעי מ"ס, והוצרך רש"י להביא מטבילת כלים טמאים. וע"ע בשירי טהרה. ועי' לעיל (מ"א הערה כ) שכתבו אחרונים דכן דרך הראשונים להביא מהגמרא משום שהיא מצויה ושגורה יותר, ובפרט במשנה מסדר טהרות. עוד י"ל דרש"י ס"ל כתירוצא קמא ברשב"א דאגב טובלין תנא מטבילין.

[מון] עי' לעיל הערה יד. [מון] ע"ע מש"כ הרשב"א ריש דיני טבילה. בבית יוסף (ריש סי' רא) הביא ראיה מבריייתא זו באופן אחר, ועי' חידושי הר"ה ומקוה טהרה שדנו בדבריו.

בפרי דעה^[2] נסתפק מה דין מעין שרבה עליו שאובין שנשתנה מראה, האם נפסל כמקוה, או דינו כמעין דקיי"ל דאינו נפסל בשינוי מראה^[3]:

(ה) כלים^[4]. כתב הרשב"א (שער המים פ"א אות ג): "ונראה שאע"פ שהכלים אינן צריכים ארבעים סאה, אלא טבילתן דבר תורה אפילו ברביעית, אגב טובלין תנא מטבילין. ואי נמי משום דבטלה לרביעיתא כדאיתא במסכת נזיר (לח.). תנא הכא מטבילין, ולומר דאפילו כלים אין מטבילין בפחות מארבעים סאה כטבילת אדם, ומדברי סופרים^[5]:"

(ו) לא בזוחלין. בבאר שמואל ביאר דמלשון המשנה משמע דטעמא דמטהר באשבורן משום דשוה למקוה אבל מעין בעלמא אינו מטהר באשבורן, ובאמת גם מעין מטהר באשבורן^[6], משום הכי כתב רבינו לבאר דכוונת המשנה לומר שאינו מטהר אלא באשבורן בלבד:

(ז) מעיין מטהר בכל שהוא ומקוה בארבעים סאה.

מקום שהתפשטו שם המים המעורבין, יש שם כל שהוא ממי המעין, משום הכי בכל מקום שהתפשטו המי מעין מטהרין בכל שהוא, אבל לענין זוחלין נשתנו המים ממעיקרא דעל ידי שזחלו לתוכן מי גשמים מרובין התפשטו זחילתן טפי למרחוק, לפיכך גם במקום זחילתן דמעיקרא אין מטהרין אלא באשבורן דאין זו הזחילה שהיתה לה תחלה. [זה לדעת הר"ן דס"ל דמיירי כבתוספתא וכ"ש לשאר ראשונים דס"ל דמיירי במעין עומד שנעשה זוחל, דאין זו זחילה אמיתית, ועתיד ליפסק].

[מבן] שפתי לוי אות סח.

[מנן] בראב"ד (שער המים סי' ב אות טו, עמ' קמב) מבואר דאינו נפסל בשינוי מראה וז"ל: בדין המעין שמענו שאינו נפסל בשאובין אבל בשינוי מראה לא שמענו, אלא אין לנו אלא כלשון משנתנו שלא מצינו המעין משתנה מדינו אלא בשני דברים, שאם עשאו כולו שאוב נפסל לגמרי ואם רבה עליו מים שאובין נפסל מלטהר בזוחלין, אבל פסול מראה אין בו דתנן בפרק חמישי מעין שהעבירו על השוקת פסול, העבירו ע"ג השפה כ"ש כשר תוצה לו שהמעין מטהר בכ"ש

פירוש הר"ש

ח מים מוכין. במסכת פרה
פרק שמיני (מ"ט) תנן
אלו הן המוכין המלוחין

חמאת:

והפושטין^(ב): זבין ומצורעין ומי חמאת. כולו כמיצ צהו מים חיים^(א) (ויקרא טו, יג; יד, נ; נמדבר יט, יז):

כנסת ישראל

שם לווי כדפרישית במסכת נגעים פרק ארבעה עשר
(מ"א) עכ"ל^[א].

הנה במי מקוה לא מצינו שיפסול מים שיש
להם שם לווי, ובשור"ת תפארת צבי^[א] הקשה
דבשלמא להמפרשים משום מים חיים, שפיר לא
פסלי למקוה כיון דמקוה לא בעי מים חיים, אבל
לרבינו דנקט משום שם לווי יפסלו נמי למי מקוה
דכמו דממעטינן בחולין (פד). שאר משקין למקוה
מדכתיב ביה מים והכי נמי אלו שיש להם שם לווי
לא מיקרי מים. ובשור"ת אמרי אברהם^[א] תירץ דכיון
דמרבינן ממקוה מים גם מי ימים שהם מלוחים, על
כרחך דלענין מקוה לא שייך למעט מלוחין משום
שם לווי^[א]:

(ג) כולו כתיב בהו מים חיים. דעת רבינו חננאל
ועוד ראשונים^[א] דלניסוך המים בעינן מים חיים

(א) למעלה מהן מים חיים שבהן טבילה
לזבין. בשור"ת שאילת יעב"ץ^[א] רצה השואל
להביא ראיה מכאן דלא כשיטת הגאונים דס"ל
דזבה בעי מים חיים^[ב] מדנקט תנא זבין ולא
זבות^[ב], אך היעב"ץ דחה דבריו דאיכא למימר
דתנא לישנא קלילא נקט וזבות בכלל זבים
נינהו^[ד]:

(ב) במסכת פרה פרק שמיני תנן אלו הן המוכין
המלוחין והפושטין. התם קתני דמים המוכין פסולין
למי חטאת. ובפיה"מ להרמב"ם שם כתב: מוכין,
מקולקלין^[ה]. וביאר היאך יהי קלקולן, או מפני
שהן מלוחין, או חמין, ואע"פ שהן נובעין אינן מים
חיים עכ"ל^[א].

ורבינו כתב שם: וצריך לדקדק מנלן דמשום
דמלוחין ופושטין מיפסלי, ושמא משום דיש להן

[א] ח"א סי' פח.

[ב] ע"י לקמן (פ"ה מ"ה סוף אות ז).

[ג] וכן מבואר בתה"ב להרשב"א (בית ז שער ז).

[ד] ע"ע שם: תדע דקתני נמי והזייה למצורעים, אטו
מצורעים ולא מצורעות, הא ודאי ליתא אלא אורחא
למינקט גברי וה"ה נשי בכלל חדא, ה"נ לזבים דתנן
הוה מצינן לפרושי שפיר כה"ג, והכי איתא טובא
דכוותה כמו שאמרו (פסחים סז). זבים ומצורעין
משתלחין.

[ה] במוסף הערוך (ערך מך ה) כתב שהוא מלשון ויך
את המים (שמות ז, כ).

[ו] בפ"י הרא"ש (כאן) כתב דמי מוכין מי מעין הם אלא
שהם מלוחין ופושטין. ובפ"י הראב"ד על תו"כ כתב:
[ולא פושטין] נראה לי אע"פ שהם חיים גמורין, משום
דבעינן שיהיו בחיותן, ואלו כבר נתבשלו מדכתיב (ש"א
ב, טו) ולא יקח ממך בשר מבושל כי אם חי, וכ"כ
בשער המים (סי' א אות ב).

[ז] וע"י מה שהק' בכס"מ פ"ו פרה הי"ב. במשנה
אחרונה (פ"ת דפרה מ"ט) העיר דמדקתני במתניתיו מים

המוכין והדר תני מים חיים, משמע דטעמא דמיפסלי
משום דמוכין לאו חיים נינהו. וע"ע בתפארת ישראל
שם (ברעז אות ה).

[ח] ח"ב סי' כב אות ד (ובמהד' החדשה סי' כח).

[ט] סי' פא.

[י] בקרית ספר (פרק ז) הזכיר פסול שם לווי לענין
מקוה, ובדברי חיים (הל' מקואות סעיף מ) תמה עליו
דמעולם לא שמענו דבמקוה פוסל שם לווי, וע"י מש"כ
בדברי הקרית ספר בתיביר לטהרה (נט"י סי' קס סק"א;
מקואות כלל ב אות לב); מי מרום (סי' יג אות א);
שור"ת יד מרדכי (סי' כא). וע"י שבילי דוד (שית שמעתא
כלל מקואות פ"א אות ד-ו) שכתב ג"כ דבמקוה פוסל
שם לווי. וע"ע בענין שם לווי במקוה בחלקת יואב
(מהד"ת סוס"י ח); חדושי הגרמ"ז (סי' מו); סוגיות
בקדשים (עמ' תמב).

בקונטרס מים מן הסלע (בסוף מי השילוח מהד'
תשס"ג) ובנתן פריו (סעיף לג) דנו מ"ט לא נפסל בארה
של מרים משום מים של נס.
ויאו סוכה ומח:).

א"ר תלמי

בנסת ישראל

כלל, דנראה ברור דלשיטת הראשונים דס"ל דבענין מים חיים מ"מ בעינן דוקא מי השילוח, ואם כן לא דמי ניסוך המים לכלל הני דכשרים נמי במים חיים של שאר מעיינות^[1]:

דוקא. ובשו"ת בנין שלמה^[2] כתב דלדעת הני ראשונים יש לדקדק ממתניתין, דאם נימא דבעינן מים חיים לניסוך המים אמאי לא חשיב כאן נמי ניסוך המים. ובהדרת בנימין^[3] כתב שאין זו ראיה

ויכן סי' ג.

ויגן חלק הדר המקדש עמ' מה.

א"ר תלמי

דף פא"ב

וידן עוד תי' דתנא דידן ס"ל דלא הוי אלא הלמ"מ ולא נקט אלא הני דאתי מקרא בהדיא, וע"ע שם.

א"ר תלמי

סליק פירקא במ"ד

פרק שני

פירוש הר"ש

א ספיקו טמא. דלוקי

גזר' צמקת טומאה^(א):א הטמא שירד לטבול ספק טבל ספק לא טבל^(א), אפילו טבלספק יש בו ארבעים סאה ספק אין בו ארבעים סאה^(ב), שני

מקוואות אחד יש בו ארבעים סאה ואחד אין בו טבל באחד מהן ואינו יודע באיזה מהן טבל, ספיקו טמא:

בנסת ישראל

אם לא, הוה אזלינן לחומרא אפילו בטומאה דרבנן^[2]. ובצמח צדק הקשה^[1] על פירושו מדברי הריטב"א בעירובין (לה:): וז"ל: ואפילו טבל, פירוש והא עדיפא טפי מקמייתא דבהא איכא דררא דטבילה עכ"ל^[3], מבואר דהריטב"א מפרש ספק טבל ספק לא טבל שמסתפק אם טבל כלל, וכן פירש הרא"ש כאן להדיא וז"ל: ואפילו טבל לא מיבעיא אם ספק לו שמא לא טבל כלל, אלא

(א) ספק טבל ספק לא טבל. במשנה למלך^[4] פירש דהיינו שמסתפק אם טבל כדין^[2]. ודייק כן מדקתני שירד לטבול ולא קתני שמסתפק לו אם טבל, דמשמע שברור לו שטבל אלא שמסתפק אם טבל כדין, דהיינו אם טבל כל גופו אם לא, אם היה בו דבר חוצץ אם לא; ובכהאי גוונא הוא דקתני במשנה ב' דבטומאה דרבנן ספיקו טהור, אבל אילו היה מסופק על עיקרא דמילתא אם טבל

ואן רפ"ד בכורות (ד"ה וסבור).

ובן וכ"כ בשו"ת נודע ביהודה (מהד"ק יו"ד סי' סה), ועי' תוס' רעק"א שהביא אסמכתא לדברי המל"מ. ועי' נתן פריו.

וגן בקול סופר כתב דמ"מ היכא דידוע שפשט בגדיו וירד על המדרגות כדי לטבול, אע"פ שמסתפק אם טבל כלל, כיון שיודע בודאי שהפשיט בגדיו ושירד במקום מקוה כדי לטבול, בכה"ג אמרינן בודאי טבל, וכדברי הט"ז (יו"ד סי' סט סקכ"ד) בשכחה אם מלחה, וע"ע שו"ת מחנה חיים (ח"א סי' מג); לבנון נטע (ס"ק קמה). ודן לקמן מ"ב; וכן בחיבר לטהרה (כלל ד סעי' יט).

והן דבספק טבל הספק הוא אם עשה מעשה המטהר וכיון דהספק נפל עכשיו אמרינן אוקי טמא על חזקתו, אבל היכא דטבל בוודאי אלא דהספק הוא במקוה אם יש בו מ"ס, כיון שאין הספק במעשה שעשה אלא במקוה, והספק היה אף קודם שנטמא, סד"א דלא מהני חזקת טמא לברר הספק שבמקוה, קמ"ל דאוקמינן ליה אחזקתיה דלעולם אזלינן בתר חזקה (תרומת זהב). ולא איתרע חזקת טמא ע"י מעשה הטבילה דאי נימא שטבל בפחות ממ' סאה הרי לא התחיל כלל מעשה טבילה כדי דנימא משום זה דאיתרע חזקתיה (מקוה ישראל), ביאור השו"ע סעיף עא אות ג-ד). וטעמא דלא אזלינן

כנסת ישראל

אפילו ידוע לו שטבל, אלא שספק שמא היה המקוה חסר, ספקו טמא^[א]:

(ב) ספק יש בו מ' סאה ספק אין בו מ' סאה. במשנה ב' פירש רבינו^[א] דמיירי כגון "שהיה מקוה לפנינו ונמצא חסר ואין אנו יודעין אם בשעת טבילה היה שלם ואח"כ חסר אם לאו"^[ח]:

(ג) דאוקי גברא בחזקת טומאה^[ט]. באחרונים הקשו מ"ט הוצרך לחזקה, הא בלאו הכי טמא משום דספיקא דאורייתא לחומרא. ובש"ך^[א] כתב דאי לאו חזקה היינו אומרים ברה"ר, דספק טומאה ברה"ר טהור, וכאן טמא אף ברה"ר^[א]. בצמח צדק^[ב] כתב דעל ידי החזקה טמא בתורת ודאי, ונפק"מ לענין ס"ס דלולי החזקה היה מקום להקל.

בתר חזקת המקוה (שנמדד, ע' אות ב), ע' ריש מס' נדה.

וין וכ"כ בתוס' הרא"ש עירובין (לו.), ובתוס' עירובין (לה:) בשם הריצב"א. וכן משמע בר"ש לקמן (מ"ב ד"ה ואפילו טבל), וברש"י עירובין שם, ובמאירי כאן. ובתוס' שם פ' מתניתין דמיירי בספק ספיקא.

וין וכן הוא ברש"י עירובין (לה:). וכן בחידושי הגר"א מבואר דאף כאן מפרש רבינו כן, ומפורש כן בדברי רבינו לקמן מ"ב (בהוספה מכת"י) דכאן מיירי "דהוה שלם וחסר". ובגלות עליות כתב (פסקא א אות ג, וכ"כ במקוה ישראל ביאור השו"ע סעיף עא אות ב) דרבינו אינו מפרש כן אלא במשנה ב' ומתניתין לא מיירי בנמדד ונמצא חסר, אלא מיירי שמעולם לא נמדד וא"א למדוד אותו עתה, כגון שנתקלקלה או שלקחו ממנה המים, ובחיבר לטהרה (כלל ד סעי' יט) כתב דאפילו נמדד עתה ונמצא שלם מ"מ חזקה דהשתא אינה חזקה להוציא מחזקה אחרת היינו חזקת טמא. וע"ע פרי דעה (טורי כסף פו).

בגלות עליות^[א] הקשה דבתוספתא^[א] קתני דטהרותיו תלויות ואינם טמאות ודאי. אך באמת התוספתא קאמר כן רק בבבא דב' מקואות א' יש בו מ"ס סאה כו', ולקמן מ"ב ביאר רבינו (בהוספה מכת"י) טעמא מאי שנא, אבל בשאר בבי אה"נ דשורפין.

בגלות עליות^[א] כתב דלהרמב"ם אפשר לומר דלטעמיה אזיל דס"ל דכל הספיקות מותרין מה"ת ורק מדרבנן אסורין, לזה הוצרכו לטעמא דחזקה דבזה הוי ספק מה"ת. ולהסוברים דספק דאורייתא לחומרא מה"ת, יש לומר דנפקא מינה בהאי טעמא דחזקה, דבזה יהיה כאן איקבע איסורא ויהיה חיוב אשם תלוי^[א]:

וין וכ"כ הרמב"ם (פיה"מ, ובפ"י מהל' מקואות ה"ו); פ"י הרא"ש; שו"ע (יו"ד סי' רא סעיף עא).

וין שם ס"ק קמה. ויאן וכ"כ חזון נחום; חסדי דוד (פ"א הט"ז ד"ה אבל וד"ה ראיתי); חלת אהרן; משמרות כהונה; משנ"א (מ"ב ד"ה ודע), ועי' לקמן (מ"ב אות ז).

וין וכ"כ בדברי חיים (חידושי משניות); שו"ת ראש לראובני (סי' כט); מקוה טהרה (ס"ק קסה); מקוה ישראל (ביאור השו"ע סעיף עא אות טו-ב).

וין סוף פסקא א. וידן הביאו רבינו לקמן מ"ב.

וין פסקא א אות ד-ה, ועד"ז באור יצחק. וין בקונ' אבני מהורמ"מ הלוי (סעי' עא) כתב ליישב כן אף אליבא דהרשב"א דפליג על הרמב"ם, לפי מש"כ בשב שמעתתא (פ"א פ"ד) דבספק הבא במקרה מודה הרשב"א להרמב"ם. וע"ע בישוב הק' ביוסף דעת (בהשמטות); קונ' אבני מהורמ"מ הלוי (סעי' עא); שיח יצחק (בהשמטות).

פירוש הר"ש

ב בטומאה חמורה. שנטמא בצא הטומאה, דמטמאתו מן המורה^(א): טומאה קלה. דרצנן, דטומאה זו מדברי סופרים לטמא אדם, כגון אכל חצי פרס מדברים טמאים או שטה רציעית משקין טמאין והבא ראשו ורובו, כולן משמנה עשר דבר הן כולן צפרק קמא דשבת (יג): ואפילו טביל כלומר יש לומר זו ספק, [כגון ספק] טבל צאצעים סאה, שהיה מקוה לפנינו ונמצא חסר^(ד) ואין לנו יודעים אם נשעת טבילה היה שלם ואחר כך חסר אם לא: מהדורא בתרא מכת"י ואפילו טביל. אין זה כמו אפילו טבל דרישא (מ"א) דהתם צעי למימר דכי טבל ודאי נמי אלא ללא ידעין אי הוה שלם נשעת טבילה או לא כגון דהוה שלם וחסר ולא ידעין אי קודם טבילה או לאחר טבילה, אפילו הכי טמא, אצל הכא בטומאה קלה קמני ספיקו טהור,

וא"כ מאי אפילו דקאמר הכא לטהר, כיון דצרישא חשיב ליה רבותא לטמא, הילכך צריך לומר דהכא צעי למימר דאיכא תרתי לרעותא, דשמא לא טבל כלל, ואם ת"ל דטבל שמא קודם טבילה נחסר, אפילו הכי ספיקו טהור ע"כ: ספיקו טהור. הך סתם משנה רבי מאיר היא דמיקל בטומאה דרצנן^(ה), וצפרק בכל מערבין (לה): פריך מהכא דרבי מאיר אדרבי מאיר: רבי יוסי בטמא. ואפילו בטומאה דרצנן מחמיר משום דגבירא בחזקת טומאה^(ו):

תניא בתוספתא (סוף פ"א) מקוה שנמדד ונמצא חסר כל טהרות שנעשו על גביו צין שמקוה זה צרשות היחיד

צין שמקוה זה צרשות הרבים טמאות למפרע^(א), רבי שמעון אומר צרשות היחיד תולין צרשות הרבים טהור^(ה). אמר רבי שמעון מעשה צמורה של דיסקוס צינה^(ב) שנמדדה ונמצאת חסירה והיה רבי טרפון

מטהר ורבי עקיבא מטמא^(א), אמר רבי טרפון הויל ומקוה זה בחזקת טהרה הוא עומד לעולם הוא צטהרתו עד שיודע שנטמא^(א), אמר רבי עקיבא הויל וטמא זה בחזקת טומאה עומד לעולם הוא צטומאתו עד שיודע לך שטהר^(ב), אמר רבי טרפון למה זה דומה למי שהיה עומד ומקריב על גבי המזבח ונודע שהוא בן גרושה וכן חלוה שעבודתו כשרה^(ג), אמר רבי עקיבא למה זה דומה למי שהיה עומד ומקריב על גבי המזבח ונודע שהוא צעל מוס שעבודתו פסולה, אמר לו רבי טרפון אתה מקישו

לצעל מוס ואני מקישו לבן גרושה וכן חלוה, נראה למי דומה אם דומה לצעל מוס נלמדנו מצעל מוס ואם דומה לבן גרושה וחלוה נלמדנו מבן גרושה וכן חלוה, אמר רבי עקיבא מקוה פסולו צעלנו וצעל מוס פסולו צעלנו ואל יוכיח בן גרושה וכן חלוה שנפסלו מאחרים, מקוה פסולו ציחיד וצעל מוס פסולו ציחיד ואל יוכיח בן גרושה וכן חלוה שפסולו ציחיד דין^(ד). נמנו עליו וטמאיהו, אמר לו רבי טרפון עקיבא הפורש ממך כפורש מחיו: פירוש, בעל מום פסולו ביהיד. בקידושין צפרק האומר (כו): דייקין האי צעל מוס פסולו ציחיד היכי דמי^(ה):

שינויי גוססאות: א. ברע"ב: וכולן מפורשים כו', (ואולי צ"ל והבא ראשו ורובו וכולן, משמנה עשר דבר הן וכולן מפורשים בפ"ק דשבת). ב. כ"ה ברש"י עירובין (לה:).

פירוש הר"ש

עד תניא בתוספתא (פ"ג ה"ד) שני מקוואות באחד יש צו ארבעים קאה וצאחד אין צו, טבל באחד מהן מטומאה חמורה ועשה טהרות, תלויות. ¹²³⁴⁵⁶⁷בשני ועשה טהרות, טהרות (ט"ז). צראשון ולא עשה, ¹²³⁴⁵⁶⁷בשני ועשה, טהרות. צראשון ועשה, בשני ועשה, אלו ואלו מונחות, ראשונות תלויות ושניות טהרות (י"). צמה דברים אמורים (י"ה) צטומאה חמורה אצל צטומאה קלה אלו ואלו טהרות. טבל באחד מהן מטומאה קלה ועשה טהרות, טהרות. נטמא צאמצע טומאה קלה וטבל בשני ועשה טהרות, אלו ואלו מונחות הרי אלו מוכיחות. ¹²³⁴⁵⁶⁷נאכלו ראשונות נטמאו או שאצדו עד שלא נעשו שניות, שניות טהרות. משנעשו שניות, שניות תלויות. טבל באחד מהן מטומאה חמורה ועשה טהרות, תלויות. נטמא צאמצע טומאה קלה וטבל בשני ועשה טהרות [טהרות]², נגעו אלו באלו, ראשונות תלויות ושניות ישרפו. טבל באחד מהן מטומאה קלה ועשה טהרות, טהרות. נטמא צאמצע טומאה חמורה וטבל ועשה טהרות, תלויות. ואם נגעו אלו באלו, שניות תלויות וראשונות ישרפו. שני מקוואות של ארבעים ארבעים קאה אחד שאוב ואחד כשר וטבל באחד מהן מטומאה חמורה ועשה טהרות, תלויות. בשני ועשה טהרות, טהרות. צראשון ולא עשה, בשני ועשה, טהרות. צראשון ועשה בשני ועשה, אלו ואלו מונחות ראשונות תלויות ושניות טהרות (ט"ז). צמה דברים אמורים צטומאה חמורה אצל צטומאה קלה אלו ואלו תלויות. ירדו שנים וטבלו בשניהם, אחד טמא טומאה חמורה ואחד טמא טומאה קלה, הטבול מטומאה חמורה טמא, מטומאה קלה טהור. אחד הטבול מטומאה חמורה ואחד המיקר, הטבול מטומאה חמורה טמא, והמיקר טהור. אחד הטמא טומאה קלה ואחד המיקר, שניהם תלויין, למה זה דומה לשני שצלין אחד טמא ואחד טהור והלכו שנים בשניהם ועשו טהרות באחד יש צו דעת לישאל וצאחד אין צו דעת לישאל, צרשות היחיד שניהן תלויין, צרשות הרבים את

שים צו דעת לישאל ספיקו טמא ואת שאין צו דעת לישאל ספיקו טהור". שני מקוואות של עשרים עשרים קאה אחד שאוב ואחד כשר היקר באחד מהן ועשה טהרות, טהרות. בשני ועשה, ישרפו. צראשון ולא עשה, בשני ועשה, ישרפו. צראשון ועשה, בשני ועשה, אלו ואלו מונחות, הראשונות טהרות שניות ישרפו. שתי נשים שנתעסקו צפור הראיה להוציא דם כסלע, ולאחר זמן נמצא על גבי זו כסלע ועל גבי זו כסלע, שחיהן מקולקלות: פירוש, תלויות הן אותן טהרות שעשה. הוספה מכת"י ואם תאמר ואמאי תלויות, הוה לן למימר ישרפו כמו צמקוה שנמדד דמתניתין דהעמד טמא על חזקתו, ואפילו לרבי שמעון דקאמר (לעיל) חולין, המס הוא משום דאיכא חזקה דמקוה כנגד חזקה דטמא, דהעמד מקוה על חזקתו והשחא הוא דחסר, ואע"ג דאיכא תרמי לריעותא כדאמרין בריש נדה (ג:) העמד טמא על חזקתו והרי חסר לפניך, לא חשיב ליה לרבי שמעון טעמא דהרי חסר לפניך, אצל הכא גבי שני מקוואות מודה רבי שמעון דאמרין העמד טמא על חזקתו, כדילפינן צפ"ק דחולין מצית המנוגע דאמרין אוקי מילתא אחזקה. וי"ל דלא דמי, דאפילו רבנן מודו דהכא חולין לכל הפחות צרשות הרבים, דלא דמי לאחרני דאוקמינן אחזקתן, דאין לנו לצדות מדעתינו דנשחנה הדצר מכמות שהיה, אצל הכא דאיכא שני מקוואות וחד מנייהו כשר צודאי, (שיש) [ויש] לחלות שטבל צזה כמו צזה, אמרין חולין (ב) ע"כ: בשני ועשה טהרות טהורות. דהרי טבל בשניהם קודם שעשה שניות ועלמה לו טבילה: במה דברים אמורים. צטבל מטומאה חמורה, דקיימא לן ספיקו טמא, אצל צטומאה קלה כגון אכל אוכלין טמאין וכל הני דמתניתין אלו ואלו טהרות דספיקו טהור (ב"א): הרי אלו מוכיחות. דכיון דמונחות ואי אפשר לטהר שחיהן, [לא מטהרין ליה]¹, אלא שחיהן תלויות (ב"ב): שניות טהורות. דתלינן כל הטומאה צראשונות שנאכלו:

שינויי נוסחאות: ג. כן הוא במאירי, וכן הגיה בהנהגות הנר"א לתוספתא; גליונות קה"י; חסדי דוד (בדעת הרמב"ם). ד. כך הגיה במרומי שדה, ובנדפס: חורו. ה. ע"י בכנסת ישראל אות כט. ו. נוסף בר"ש השלם.

פירוש הר"ש

ראשונות תלויות. לשניות פסולות הן בעלמא ואין מטמאות הראשונות (ב^א) ואכתי ראשונות בספקתן הן עומדות, אבל שניות ישרפו ממה נפשך דנטמאו בנגיעת הראשונות לכל הפחות (ב^ב). ובסיפא דראשונות טומאה קלה ושניות טומאה חמורה וגעו אלו באלו^א הוי איפכא מטעמא דפרישית ושניות תלויות וראשונות ישרפו: א"ו וא"ו תלויות. השתא מחמירין בטומאה קלה טפי מטומאה חמורה, דאטומאה חמורה אמרינן הראשונות תלויות ושניות טהורות, והיינו טעמא משום דהכא מעיקרא טומאה קלה הוה ליה (ב^ב), ואס"י במים שאובין טבל בסוף אכתי טומאה קלה אית ביה שהרי בא ראשו ורובו במים שאובין, הילכך שתייהן תלויות, אבל גבי טומאה חמורה ספיקא דטומאה חמורה אזלה לה, ומספיקא לא מחתינן ליה לטומאה קלה (ב^ב): דהמיקר. כגון אדם היורד להקר במים מפני החום: ודמיקר טהור. כדפרישית דמספיקא לא מחתינן ליה לטומאה קלה (ב^ב): שניהן תלוין. דמגו דתלינן בהאי דהוה ביה טומאה קלה מעיקרא מטעמא דפרישית, תלינן נמי באידך (ב^ב): יש בו דעת לישאא.

דומה למקוה שאוב: ושאין בו דעת לישאף. דומה למקוה כשר: ברשות היחיד שניהן תלויין. דאי מטהרת ליה לחד מטהרת נמי לאידך (כ"ט). הוספה נכת"י וצבאו לישראל צנת אחת איירי, דאי צוה אחר זה, אותו שאין צו דעת לישראל טהור כמו ברשות הרבים כדאמרינן בפרק קמא דפסחים (י.). והא דאין שורפין על אותו שיש צו דעת לישראל, דילמא רבי שמעון היא דאמר צמחיתא ברשות היחיד חולין. וסיפא דברשות הרבים איירי נמי צבאו לישראל צנת אחת, ושיש צו דעת לישראל טמא, והיינו דחולין עליו, ושאין צו דעת לישראל טהור אעפ"י שנשאלו צנת אחת, דיפה כחו מחצרו כיון דדינו ליטהר אפילו ברשות היחיד. ולא דמי לשנים שהלכו בשני שצילין דפסחים (שם), דאין ליפות התם כחו של זה יותר מכחו של זה ע"כ: בשני ועשה ישרפו. דממה נפשך נטמא שבו ראשו ורובו צמים שאובים: שתי נשים. אידי דאיירי בשני מקוואות ובשני שצילין נקט נמי שתי נשים, וצמכת נדה מייתי לה בפרק הרוואה כחם (נדה נח):

שינויי נוסחאות: ז. כצ"ל (הגהת לר"ש השלם), ובנדפס: דשניות. ח. כצ"ל, וכן העתיק בחזו"א (תנינא סי' י' סק"ג), וכ"ה בר"ש השלם, ובנדפס: דאם.

בגמלת ישראל

(א) מקוה שנמדד^[8] ונמצא חסר כו'^[2]. כתב בתוס' הרי"ד (גיטין לא:)^[2]: פי' מקוה שנמדד באחד בניסן²⁰² והיה שלם ועומד בחזקת שלם, ולאחר זמן באחד באייר נמדד ונמצא חסר, כל תרומות וטהרות שנחשבו בכלים ואנשים שטבלו מטומאתן באותו מקוה מא' בניסן שהיה שלם ועד א' באייר ונמצא חסר הן טמאות, דחיישינן שמא בא' בניסן לאחר בדיקתו נחסר מיד:

(ב) רבי יוסי מטמא כו' אבל ספיקו ליטמא ולטמא

טהור. כתב הרע"ב: כגון ספק אכל אוכלים טמאים
או לא אכל הרי ספיקו ליטמא, או ודאי אכל אוכלים
טמאים ספק נגע בככר של תרומה ספק לא נגע הרי
ספיקו לטמא, בהני מטהר רבי יוסי דאין כאן חזקת
טומאה עכ"ל, ומקורו מפיה"מ להרמב"ם.
ומדברי רבינו לקמן סוף משנה ג' מבואר דאף
אם נגע בטהרות טהורות (וכ"כ בתוס' עירובין לו.
ד"ה במקוה), וביאר במשנה אחרונה דמוקמינן
הטהרות אחזקתייהו, וע"ע לקמן מ"ג אות כא:

ואן כיצד מודדין מקוה, ע"י כפי' רש"י האמיתי למועד קטן שכתב על מה דתניא התם (ה.) ולמוד את המקואות וז"ל: שמודד אמה על אמה ברום שלש אמות כדי שיהא בו ארבעים סאה ואם המקוה ארוך וקצר יכול הוא למוד לפי המדה הזאת כך שמעתי, ונראה בעיני שחופר גומא בסמוך של אמה על אמה ברום שלש אמות ועושין תריץ

קטן כדי שילכו המים לתוך הגומא דעל ידי שאיבת כלי
אי אפשר כו'. וכ"כ בפי' לתלמידו של רבינו יחיאל
מפריז שם.

ובן הרשב"א הביא ראה מכאן דזחילה שאינה ניכרת
אינו פוסל במקוה, עי' בזה לקמן פ"ה מ"ה אות ו.
וגן ועי' מלאכת שלמה ושו"ת תת"ס (יר"ד סי' ריא).

בנסת ישראל

(ג) שנטמא באב הטומאה, דמטמאתו מן התורה^[1].
בתוספות יו"ט הקשה מהא דתנן בפ"ד דטהרות
(מ"א) דכר שהוא אב הטומאה והוא מדברי סופרים
ספיקו טמא, הרי מפורש דינא דספק טומאה טמא,
נאמר אף באב הטומאה המטמאו מדרבנן. בחזון
נחום כתב^[2] דהוצרך רבינו לפרש באב הטומאה
מה"ת משום דבמתניתין קתני בין ברה"י בין ברה"ר
טמאות, ודוקא באב הטומאה מה"ת הוא שהחמירו
לטמא ספיקו אף ברה"ר דבעלמא ספיקו טהור,
אבל באב הטומאה מדברי סופרים לא החמירו
לטמא ספיקו ברה"ר^[3], ומתניתין דטהרות מיירי
ברה"י^[4].

בהשגת הראב"ד (פ"י ה"ו) כתב שאף באב
הטומאה מדברי סופרים ספיקו טמא. ובכסף משנה
כתב דכן הוא דעת הרמב"ם^[1]. ולהאמור דמתניתין
דקתני בין ברה"י בין ברה"ר טמאות ע"כ באב מן
התורה מיירי, היינו דוקא במתניתין, אבל להלכה,
להרמב"ם שפסק כרבי מאיר (עי' להלן אות ו)
דמיקל בטומאה דרבנן, הדין הוא דאב מד"ס ספיקו
טמא ברה"י וטהור ברה"ר.

ורבינו נקט הכא אב הטומאה מה"ת, משום דאליבא דרבי מאיר קאי, ולר"מ בדוקא נקט אב מה"ת כדלעיל^[ט], אך להלכה ס"ל דהלכה כרבי יוסי

(ע') להלן אות ו) ואב מד"ס ספיקו טמא אף ברה"ר:

(ד) כלומר יש לומר בו ספק, כגון ספק טבל במ' סאה, שהיה מקוה לפנינו ונמצא חסר כו'. בתוס' הרי"ד (קידושין עט.) כתב דרבי יוסי פליג במקוה שלא נמדד שלא היתה לו חזקת כשרות אבל במקוה שנמדד לא פליג ומודה דבטומאה דרבנן אזלינן לקולא ע"ש. וכן משמע מלשון רבינו דלא נקט שנמדד^[1]:

(ה) דמיקל בטומאה דרבנן. תניא בתוספתא דידים (סוף פ"א) היו לפניו שני כוסות באחד נעשה בו מלאכה ובאחד לא נעשה בו מלאכה, נטל מאחד מהן לשתי ידיו ועשה טהורות, תלויות. וכתב רבינו (שם פ"ב מ"ד) דלא דמי למה דקתני התם דספק נעשה מלאכה במים ידיו טהורות "דהתם בכוס אחד אבל הכא דבשעת נטילה שני הכוסות לפניו שיש אחד שנעשה בו מלאכה, ודאי הטהורות שעשה תלויות".

ובמשנה למלך^{יא} הקשה מאי שנא ממתניתין דקאמר דבדרבנן אף ספק ליטהר טהור אע"פ שהוחזק כאן מקוה פסול^{יב}. ותירץ דיש לדקדק בלשון התוספתא היו לפניו שני כוסות, וגבי מקואות לא קתני שני מקואות לפניו, דלכאורה אף

וְחַן וְכֵן מְבוֹאֵר בַּהֲקֵדֶמֶת הַרְמַב"ם לְסֹדֶר טַהוּרוֹת (עַמ' טו
מֵהַד' קַאפֶּח) דְּלִשׁוֹן הַמִּשְׁנָה טוֹמָאָה חֲמוּרָה כּוֹלֵל גַּם
אַבוֹת מִדְּרַבְנָן וּז'ל': וְעִנִּין טוֹמָאָה חֲמוּרָה שֶׁהוּא מִטְמֵא
אָדָם וְכֻלָּיִם, וְזוֹ הִיא שְׁקוּרִין טוֹמָאָה חֲמוּרָה בְּכָל מְקוֹם,
וְכָל מֶה שֶׁמִּטְמֵא הָאוֹכְלִין וְהַמִּשְׁקִין בְּלִבָּד קוֹרְאִין אוֹתוֹ
טוֹמָאָה קְלָה עַכ"ל, וְאַבוֹת מְדַבְּרִי סוֹפְרִים ג'כ מִטְמֵאִין
אָדָם וְכֻלָּיִם ע"י שֵׁם (עַמ' יז) "כָּל אַבוֹת הַטּוֹמְאוֹת הֵוא
שֶׁהֵם מִטְמֵאִים אָדָם וְכֻלָּיִם".

מן במשנ"א ובמרומי שדה כתבו דמ"כ הר"ש אב מה"ת לאו בדוקא קאמר.

וְיָן ע"ע במשנ"א ובדברי חיים (סעיף נח), ובמשנה למלך כתב דרבי יוסי פליג אף במקוה שנמדד, וע"ע בגלות עליות (מ"א פסקא א אות ג).
וְיָאן פ"י מקואות ה"ו (ד"ה גרסינן).

ויבן קושיתו הוא אליבא דהרמב"ם שפסק כר' מאיר דס"ל כן, אך לשאר ראשונים (עי' להלן אות ו) לה"מ.

ידן וכ"כ רש"י (עירובין שם); פי' הרא"ש; רע"ב; מאירי.

והן וכ"כ בסדרי טהרה (סוס"י קצט); שו"ת בית שלמה (יור"ד ח"ב ס' נב); בית אליקים (ח"א ה:); בכורי ראשית (לקוטי מס' גדה).

וְנִן דְּהָרִי ת"ק מְקִיל בְּטוּמָא דְרַבְנָן.

זון והוכיח כן בסדרי טהרה שם. ונקט התנא תרי גווני החלוקים בדינם מקצה אל הקצה, דטומאה חמורה טמא אפי' ברה"ר וטומאה קלה טהור אפי' ברה"י, אבל אב הטומאה מד"ס ברה"ר ספיקו טהור וברה"י ספיקו טמא, ולכן אין להקשות ליפלוג וליתני בדידה, בין אב הטומאה מה"ת ומד"ס (חזון נחום ובית אליקום). וע"ע מש"כ במשנה למלך (פ"י מקואות); לוית חן (נדה ב:); יריעות שלמה (יו"ד ס"י א); גלות עליות (פסקא ב); שושנים לדוד; הר המור; משמרות כהונה (טהרות פ"ה מ"ח); חדושי מהרי"ח; חדושי אבר"ח; מקדש דוד (טהרות ס"י מו אות ז).

בנסת ישראל

טבל, ובכהאי גוונא ספק דרבנן לקולא^[טז]:

(ו) רבי יוסי מטמא, ואפילו בטומאה דרבנן מחמיר משום דגברא בחזקת טומאה. רוב הראשונים^[1] פסקו הלכה כרבי יוסי^[2], וכדאמרינן בעירובין (מו:): רבי מאיר ורבי יוסי הלכה כר"י, והרמב"ם (פ"י מקואות ה"ו) פסק כרבי מאיר^[3]:

(1) בין שמקוה זה ברשות היחיד בין שמקוה זה ברשות הרבים טמאות למפרע^[2]. ואע"ג דקיי"ל ספק טומאה ברה"ר טהור, היינו דאיכא למימר לא נגע אבל זה שהוא טמא ודאי ואתה בא לטהרו בטבילה ספק, אל תטהרנו מספק (תוס' הרי"ד גיטין לא:)^[3].

(ה) ברשות היחיד תולין ברה"ר טהור. במס' נדה (ג.) שקיל וטרי לבאר טעמא דר"ש ע"ש. ועי' להלן (בהוספה מכת"י) שכתב רבינו דטעמא דר"ש דברה"י תולין משום דאיכא חזקת המקוה נגד חזקת הטמא, דאמרינן העמד מקוה על חזקתו והשתא הוא דחסר, וס"ל דלא אמרינן הרי חסר לפניך [כב]:

(ז) מעשה במגורה של דיסקוס ביבנה. פירש"י (קדושין סו:) מגורה. מגורת מים כמין בריכות מים כו': של דיסקים. שם אדם או שם מקום ביבנה:
(י) ורבי עקיבא מטמא. בתוספות טוך (קידושין סו:) מפרש דרבי שמעון דס"ל תולין מייתי ראייה לדבריו מדברי רבי עקיבא דמטמא, ואף דלשון מטמא משמע טומאה ודאית, אשכחן לשון מטמא

(פ"י ה"ו) דחה דבריו, ועי' דבר"ח כאן.

ויחן וכן הכריע הש"ך (יו"ד סי' קי דיני ס"ס אות כ).
וימן ואע"ג דבעלמא ר"מ ור"י הלכה כר"י, עי' פר"ח
(שם) דהכא הו"ל סתם, ויחיד ורבים הלכה כרבים, ותו
דהרי סתם לן תנא עוד בפ"ד דטהרות מי"א. ובתורת
חסד (כלל יב) כתב לתרץ עפ"י מש"כ מהרי"ק (שורש
קסה) דכללי פסקי ההלכות לא נאמרו אלא בדברים
הנוהגים בזה"ז, ובזה"ז אין נפק"מ, דבנדה דהוי טומאה
חמורה אף ר"מ מודה. ועי' בתו"ת שם מה שהק' על
ת"י הפר"ח. וע"ע בתורת השלמים (שעל קונ' הספקות
אות לו). וע"ע לקמן מ"ג אות כ דהתוספתא אתיא
כר"מ.

וכן כ"כ רש"י (נדה ב:) על מתניתין.

[כא] וכ"כ בפ"י הרא"ש.

וכבו ועי' פני אריה (נדה שם).

אם לא היו שני הכוסות לפניו אלא אחד בבית ואחד בעלייה שייך הספק, כיון שנסתפק איזה מהן הוא הפסול, ואולי דוקא כששני הכוסות לפניו דבשעת נטילה היה הכוס הפסול לפניו מחמירין ואמרינן דטהרותיו תלויות. וכתב דלפי זה גבי מקואות נמי אם היו השני מקואות לפניו דבשעת טבילה היה המקוה הפסול לפניו הכי נמי דטהרותיו תלויות, וסיים דעדיין הדבר צריך תלמוד.

ובחסדי דוד^{יג} הוסיף לבאר דהיכא דאיכא
שני כוסות לפניו איקבע איסורא, וכמו דאמרינן
באשם תלוי דהיכא דאיכא חתיכה מב' חתיכות
דוקא הוא דחייב באשם תלוי, אלא שהעיר דהדין
שחידש המל"מ לא אשכחן שיאמרו כן לא
בתוספתא ולא בשום מקום, וטפי יש לומר דסבר
הך תנא תוספאה דכיון דתחלת גזירת הידים
שלמה המלך גזר עליהם, הוה ליה כתקנת נביאים
וחשיבא כדבר שיש לו עיקר בדברי תורה ולפיכך
ראוי להחמיר בספק כי הא מיהא דאיקבע איסורא
לפניו^{יד}.

ובחידושי אבר"ח כתב לתרץ קושיית המ"מ
דהתם מיירי שנתערבו הכוסות ואין ניכר איזה כשר
ואיזה פסול הרי הדין כנתערבו חד בחד דשניהם
אסורין אף בדרבנן^[טז], משא"כ כאן מבואר במשנה
דאינו יודע באיזה טבל משמע דהמקואות ידועות
לנו איזה כשר ואיזה פסול אלא שהוא שכת באיזה

[יג] ידיים פ"א הט"ו (ד"ה ואמנם הר"ב).

ידין ע"ע שם שכתב אי נמי דמאי דמחמרין משום שלא
יבואו לטעות וליטול הכוס השניה לכתחלה ע"ש. וע"ע
שו"ת מלבושי יו"ט (ח"ב דיני חזקות סי' ז).

[פון] כמש"כ הש"ך סי' קיא סק"ד.

נסון וכ"כ בנתיבים במי הים (חקירה כא אות ג). ע"ע
מה שתי במלבושי טהרה (פו). עפ"י יו"ד סי' קיא ס"ז,
ועי' מקוה ישראל (ענף טו ממ"ח אות ב).

וַיִּזַן שׁוֹ"ת הַרְשֵׁב"א (ס"י תא) וּמֵאִירֵי כֶּאֱנָן. וְכֵן מִבּוֹאֵר דַּעַת הַתּוֹס' (שְׁבַת לֵד:); רֵמב"ן שָׁם; רֵשֵׁב"א שָׁם; רֵיטֵב"א שָׁם, וְשֶׁאֵר רֵאשׁוֹנִים ע"י שַׁעַר הַמֶּלֶךְ פ"י מִקְוֹאוֹת ה"ו סוּף כֻּלָּל א. וּבִפְרִי חֲדָשׁ (י"ד ס"י קי, כֻּלָּל ס"ס אוֹת טו) כָּתֵב דֵּלָא נִחְלְקוּ ר"מ וּר"י אֲלֵא בִטּוּמָאָה אֲבָל בְּאִיסוּרִים לְדַבְרֵי הַכֹּל אֲזַלִּינָן לְקוּלָּא אֲפָּ בַּמֶּקוֹם חֲזָקָת אִיסוּר וְאִין לְמִידִּין אִיסוּר מִטּוּמָאָה. וּבִשְׁעָה"מ

דלא הוי טמא ודאי בקידושין (פ.) גבי תינוק שנמצא
בצד העיסה:

(יא) אמר רבי טרפון הואיל ומקוה זה בחזקת טהרה הוא עומד לעולם הוא בטהרתו עד שיודע שננטמא. בערכי הספיקות^[כג] דקדק בלשון מקוה זה בחזקת טהרה, דהא המקוה עצמה אין בה כל סרך טומאה, אך בקידושין איתא: אמר ר"ט מקוה זה בחזקת שלם הוא עומד מספק אתה בא לחסרו אל תחסרנו מספק:

(יב) הואיל וטמא זה בחזקת טומאה עומד לעולם
הוא בטומאתו עד שיודע לך שטהר. בגמרא^[כד]
פריך אדרבה נימא העמד מקוה על חזקתו ואימר לא
חסר, ומשני הרי חסר לפניך, ולא אמרינן השתא
הוא דחסר אלא אמרינן דחסר ואתא חסר ואתא^[כה]
(ואיתרע לה לחזקה מקמי הכי טובא ולא ידעינן
מאימת, רש"י), וכיון דאיכא תרתין לריעותא (העמד
טמא על חזקת טומאה, ובחזקת טהרה דמקוה איכא
ריעותא שהרי חסר לפניך, רש"י) כודאי טומאה
מילי^[כז].

בראשונים הקשו אמאי אמרין העמד טמא על חזקתו וטהרות שנעשו על גביו טמאות, נימא העמד טהרות על חזקתן ואימר לא נטמאו^[כ"ז]. ותירץ

[כג] פרק מא.

[כד] נדה (ב:); קדושין (עט.).

וכן דלא יחסר בבת אחת, ע"י מהר"ם עירובין (לו.),
וחדושי ר' מאיר ברלין (גדה שם).

וכן בעירובין (לו.) משני דמיירי בשלא נמדדה מתחלתה ולא עמדה בתזקת כשרות.

ברמ"א (חו"מ סי' לד סעי' כג) הביא מהריב"ש דמי שהעיד בבי"ד ואי"כ באו עדים עליו שעבר עבירה ואין יודעין אם עבר קודם שהעיד או את"כ, מוקמינן גברא אחזקתו וכל מה שהעיד כשר עד ידיעין דעבר קודם לכן. ובשב שמתתא (ש"ג פ"ד ובקצה"ח שם) הק' דכיון דלא ידיעין עבירה זו מתי נעשית נימא דהוי תרתי לריעותא, אוקי ממון על חזקתו, והרי פסול לפניך. ובאומר לציון (אות שיב) כתב לתרץ דבמקוה שפיר אזלינן בתר חזקת טמא משום דבמקוה גופא אין נפק"מ אם היא שלם או לא אלא לענין טהרת הטובל בו, משא"כ בעד שעבר עבירה צריכים לדון על העד עצמו לענין אי יש לו נאמנות להעיד אפי' בדבר דלא אתחזק בו איסורא. לכן אין דנין על חזקת ממוז. וכ"כ בשו"ת

הרמב"ן^[כה] דכיון דבודאי נגע בהם פקעה חזקה מינייהו^[כט]. והר"ם ב"ר שניאור^[ל] תירץ דהרי אין הספק בהן עצמן אלא באדם שנגע בהן, ואין לנו לדון חזקה אלא מדבר שהספק בא ממנו:

בש"ת הר"ן^[א] כתב דמקוה שהיה בו מ"ס מעיקרא אלא שלפעמים מימיו עולין פעמים שמימיו מתמעטין ממ' סאה, אע"פ שנמדד עכשיו ונמצא שלם, אין סומכין על חזקתו הראשונה לפי שהוא חזקה העשוי להשתנות, ומעמידין הטמא על חזקתו^[ב]:

(יג) אמר רבי טרפון למה זה דומה למי שהיה עומד ומקריב על גבי המזבח ונודע שהוא בן גרושה ובן חלוצה שעבודתו כשרה. הקשה בתוספות הרא"ש^[כז]: מי דמי התם עבודתו כשרה אע"פ שהי' פסול בשעת עבודה כיון שלא נודע פיסול באותה שעה, אבל הכא אם הי' נודע שהיה המקור חסר בשעת טבילה מודה ר"ט שהטהרות טמאות כדקתני בהדיא מקור בחזקת שלם הי' עומד. וכי תימא לדבריו דר"ע קאמר, לדידי אפי' הי' חסר נמי בשעת טבילה דילפינן מבן גרושה אודי לי מיהת כיון דבחזקת שלם הי' העמדהו על חזקתו, אכתי קשה היכי יליף לה מבן גרושה

ברית עולם (סי' לט אות ב). וע"ע בזה בנתיבות שם.
ובין עי' מכות (ד.) מהו דתימא אוקי תרומה אחזקה,
קמ"ל. ולא נתבאר שם טעמא אמאי לא אמרין אוקי
אחזקה.

[וכחן חולין (פו), וכ"כ בריטב"א עירובין (לו). גדה (ית).
כא.) קדושין (עט).]

[כטן] וכדאמרינן בנדה (י"ח.) גבי שליא בבית.

[ל] מובא בריטב"א עירובין שם.

וְלֹאן סִי' סו', מוֹבֵא בִּבְי' (עִמ' רִצֵּד) וּבִשְׁוֹ"ע (סִעִי' סה).
וְלֵבֶן בִּשְׁוֹ"ת בֵּית אִפְרַיִם (אֵהֶ"ז סִי' קִיא) הִק' מִגִּיטִין
(כֶּת). הַמְבִיֵּא גֵט וְהַנִּיחֵהוּ זֶקֶן אוֹ תוֹלֵה נֹתֵן לָהּ גִּיטָה
בְּתוֹקֶת שֶׁהוּא קִיִּים, אֵעֶ"פ שֶׁתּוֹקָה זֶה וְדֹאֵי עֲשׂוֹי'
לְהַשְׁתַּנּוּת. וְכַתֵּב לְחֹלֶק דֵּהֶם עֲדִיִין לֹא נִשְׁתַּנָּה הַתּוֹקָה,
אֲבָל בַּמִּקְוֶה זֶה כִּבְר נִשְׁתַּנָּה הַתּוֹקָה כִּמְה פַּעֲמִים, כִּמְש"כ
הָרִ"ן דְּפַעֲמִים עוֹלָה וּפַעֲמִים יוֹרֶדֶת, וְאֵיתָרֵע לָהּ תּוֹקָה
(דְּכָל עֲצָמָה שֶׁל תּוֹקָה הוּא דֹאמְרִינֵן שֶׁלֹּא נִשְׁתַּנָּה מִכְמוֹת
שֶׁהִיָּה, וְזֶה נִשְׁתַּנָּה וְנִשְׁתַּנָּה), וְעִ"ע מִשְׁכ"ס שֵׁם, אֵךְ תִּי' זֶה
עִיקָר.

ולגן קידושיו סו: וכו' הק' תוס' ושא"ר שם.

כנסת ישראל

שאני התם דגלי קרא לענין עבודה כדדרשינן לקמן.

ונראה דבתרתי פליגי, לענין טהרות פליגי כדמפרשי טעמייהו, ולענין עבודה נמי פליגי אם טבל במקוה זה ועבר דלר"ט עבודתו כשרה אע"פ דנודע דהי' המקוה חסר בשעת טבילה כו' עכ"ל^[לד].

והריטב"א כתב בשם הרמב"ן: והנכון לפרש דברים כמשמען ופשוטן, כלומר דר"ט הכי קאמר, דאדם טמא שטבל אתמול במקוה זה עד שלא נמצא חסר אע"פ שלא עלתה לו טבילה מכאן ולהבא ואין מניחין אותו להתעסק בטהרות עד שיטבול, אין לתמוה האיך תעלה לו אותה טבילה לטהרות שנגע אתמול, שהרי מצינו כיוצא בזה אפילו בפסול ודאי דכהן שנמצא בן גרושה עבודתו מכאן ולהבא פסולה ועבודתו למפרע כשרה ואע"פ שגודע דאתמול פסול הי', שכך הוא דין תורה.

אשתכח דעיקר טעמא דר' טרפון היינו משום דאזיל בתר מקוה כדקתני בהדיא, אלא שבמשל זה מטעים דבריו שמטהר טהרותיו של טובל זה למפרע ומטמא אותן להבא. ור"ע סבר דבתר טובל אזלינן כי היכי דאזלינן בבעל מום בתר חייבי קרבנות דלא נפלוג בספיקא בין להבא בין למפרע עכ"ל:

(יד) שפסולו בבית דין. כן איתא נמי בירושלמי תרומות (פ"ח ה"א), ובבבלי קדושין (שם) איתא שפסולו בשנים:

(טו) בעל מום פסולו ביחיד^[לז]. בקידושין בפרק האומר דייקנן האי בע"מ פסולו ביחיד היכי דמי.

ולן ע"י מה שהק' על תי' זה בחסדי דוד; אבן האזל (פ"ר ביא"מ ה"י).

ולן בא אחד ואמר בע"מ הוא נאמן.

ולן בתוס' שם כתבו דמכאן יש להוכיח דכל דבר שיכול להתברר ע"א נאמן עליו ואפי' ע"א מכחישו. ובש"ך (ח"מ סי' ל סק"ג) כתב דדוקא באיסורין דע"א נאמן אלא דבהכחשה אינו נאמן ע"כ בדבר שיכול להתברר נאמן אף בהכחשה אבל בממונות דבעינן שנים לא מהני יכול להתברר, וע"ע מחנה אפרים (עדות סי' טז); בית אליקום (ח"א תשו' ה לב:).

ולן ועוד י"ל דמשום סיפא נקטי', דקתני סיפא בראשון ועשה בשני ועשה אלו ואלו מונחות.

ולן מה דלא קתני במשנה א' דיו עשה טהרות כדקתני

אי דקא מכחיש ליה מי מהימן כו', אביי אמר לעולם דקא מכחיש ליה ודקאמרת אמאי מהימן דאמר ליה שלח אחוי, והיינו דקתני מקוה פסולו בגופו ובע"מ פסולו בגופו כו', ופירש"י שלח אחוי אם אינך בע"מ הפשט בגדיך ונראה, והיינו דקתני בע"מ פסולו בגופו שנוכל לברר הדברים^[לז] וכן מקוה חסרוננו לפנינו:

(טז) בשני ועשה טהרות טהורות. לכאורה פשיטא היא ומאי קמ"ל, ובחסדי דוד כתב דכיון שטובל מחמת ספק, לא כוון בדעתו לשם טהרה ודאית, סד"א דבכה"ג לא חשיב כוונה קמ"ל^[לז]:

(יז) אלו ואלו מונחות, ראשונות תלויות ושניות טהורות. בחסדי דוד ביאר דקמ"ל דלא אמרינן כיון דשניהם מונחות אל לנו לטהר השניות כדי שלא יטעו ויבואו לטהר גם הראשונות:

(יח) במה דברים אמורים כו'. ע"י פירוש המשך התוספתא לקמן בר"ש:

(יט) ראשונות תלויות ושניות טהורות. להלן (ד"ה אלו ואלו תלויות) ביאר רבינו דכיון דבודאי נטהר מטומאה חמורה, מאי אית לך למימר דילמא נכנס לטומאה קלה, מספיקא לא מחתינן ליה לטומאה קלה, וע"י לקמן אות כו:

(כ) אבל הכא דאיכא שני מקוואות וחד מנייהו כשר בודאי, (שיש) [ויש] לתלות שטבל בזה כמו בזה, אמרינן תולין^[לח]. וכ"כ במאירי: שמאחר שאחד מהם כשר בודאי, יש לו מקום לתלות בענין הטהרות לתלייה^[לח]:

במתניתין, נראה משום דאיכא חילוקי דינים טובא כדתניא בתוספתא, אבל במתניתין מילתא דפסיקא היא, וע"י חסד לאברהם.

[למ] (וכעין דאמרינן לקמן במשנה ג). וכ"כ מדנפשיה בחסדי דוד.

במשנה למלך תירץ דבמקוה שנמדד אמרו בש"ס דכיון שהוא חסר לפניך הוי תרתי לריעותא נגד חזקת המקוה, וחשבינן ליה כטמא ודאי, וטהרותיו טמאות, משא"כ כאן דליכא ריעותא דחסר לפניך הוי ספק השקול וטהרותיו תלויות. וכ"כ בגלות עליות; חסד לאברהם מ"ב; מחנה אברהם, ובחסד לאברהם הקשה דמכל מקום אין חזקת שלם דמקוה מסייעת כלל לספיקו שהוא מסופק בו. היינו במה שהוא מסתפק באיזה מקוה